

ÚNOR 1908.

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

ČÍSLO 2.

J. Š.

Výzkumy na poli didaktické methodiky a paedopsychologie.

(Pokračování.)

Ad I. Skriptologie se stanoviska kulturně historického.

Autor těchto řádků měl původně úmysl počátkem (ad. I.) učiniti jinou stať a to z oboru svého vlastního pozorování na základě četných, narmoze stenograficky zachycených záznamů zbudovanou, jež by se stanoviska theoretického vrhla světlo na projednání úkonů praktických ve smyslu didaktické methodiky. Protože ho však během uveřejňování „Kritiky Slabikáře a Početnice“ a zvláště po uveřejnění úvodu ku přítomnému pojednání¹⁾ došly s různých stran mnohé dotazy, kde jsou k dostání „Čítanka a Početnice pro I. tř. elementární“ podle nové metody p. J. Š. sestavené, viděl se autor nucen původní plán svůj a osnovu článků co do pořadu uveřejnění změnit a uvésti ad I. et II. žádané kriticky osvětlené informace k novému způsobu vyučování dotyčným předmětům.

Jest zjevem potěšitelným, že širší veřejnost (nejen pp. učitelé resp. řídící škol, ale i jiné osoby) počíná zajímati nový na poli didaktické methodiky pokrok; nás však naplňuje úžasem faktum, jak možno bylo, že školní knihy (Slabikář a Početnice), jež mají vynikati přesností methodického postupu v každé části, stojíce hluboko pod úrovní pokroku doby a věd methodické didaktiky a paedopsychologie a vadami nejzávažnějšími oplývající,²⁾ mohly se udržeti až podnes ve všech zemích koruny Sv.-Václavské!

Jakéhosi uspokojení však přece poskytuje užaslému rozumu jiné faktum, že totiž učitelů, kteří se řídí pochybenými oněmi knihami a jich škodlivou methodou, jest velmi málo, snad bychom je mohli na prstech spočítati. Kdekoli jsme dosud otevřeli ústa otázkou „pane kollego, řídíte se

¹⁾ „Vych. L.“ s. 1. 1908.

²⁾ Tamtéž roč. 1907 str. 16 a n.; str. 61 a n.; str. 130 a n.; str. 182 a n.

methodou Slabikáře?“ odpovědělo se nám všude: „Ani ve snách mne nenapadlo!“ Důvody k tomu byly: jednomu, že nebude mořiti žactvo celý rok psací abecedou; druhému, že metoda je rozvláčná, těžkopádná; třetímu, že si jí žactvo navyká chybám krasopisným i pravopisným; čtvrtému všechny uvedené vady dohromady; pátému, šestému atd. ještě různé jiné.¹⁾

„Jak tedy vyučujete?“ tázali jsme se. Odpovědi se různily ve mnohé věci, toliko v tom se srovnávajíce, že se podle „Slabikáře“ nepostupuje; obyčejně ihned od počátku předkládají se žactvu vedle tvarů psacích také současně tvary tiskací, čímž se ovšem učení na polovici zkrátí, poskytující žactvu větší rozmanitosti než-li ve Slabikáři a stává se mnohem živější a zajímavější.²⁾

Způsobem tímto uspořádán jest francouzský slabikář „Syllabaire ou Premiers exercices de lecture en rapport avec la méthode d'écriture suivi du Premier livre de lecture“ (Tours, Paris); rovněž „Nouveau syllebaire en rapport avec le livre-tableau“ (Tours, Paris): **anglický slabikář americký** „Kelly's Universal First Reader“ (New-York) uvádí hned na třetí straně celou abecedu v obyčejném pořadu, načež následují cvičení ve čtení sestavená podle výslovnosti, jež v angličtině zvláštní působí obtíže malým čtenářům. Abeceda podána tu ve všech čtyřech řadách (písmena malá i velká, psací i tiskací vedle sebe); poznání abecedy považuje se tu patrně za věc velmi snadnou a hlavní váha klade se na vlastní souvislé čtení. **Bulharský slabikář** „Bukvar i čitanka“ (Sofija) uvádí vedle psacích tvarů vždy zároveň v synkritickém pořádku tvary tiskací; rovněž tak zřízeny jsou slabikáře Josef Heinrichs Schreib-Lese-Fibel (47. vydání), E. Reinelt, Lesebuch I. Teil, Fibel, z českých uvádíme J. Klicpery „První čitanku“, Vincence Bohdaneckého „Slabikář našeho Jarouška“; sem řadí se též uherský slabikář. Dr. Kummer, Branky a Hofbauer probírají ve Fibuli své celý obor abecedy, písmena velká i malá, psací i tiskací zároveň. Dr. Lindner, jenž uspořádal svou „Knihu maličkových“ čili „První čitanku“ na základě metody normálnoslovné, uvádí tvary psací i tiskací, malé i velké vedle sebe, ač nikoli v pořádku synkritickém. Způsob tento ve svém „Slovu o zřízení a užívání Nové první čitanky, Knihy maličkových, široce a všestranně odůvodňuje. Na témž principu zbudována jest nová **německá** Fr. Wiesenberger's Fibel zum Schreibleseunterrichte nach der zerlegenden und zusammenfassenden Grundwörtermethode. „Slabikáře **polský** a **ruský** jsou uspořádány způsobem našeho „Slabikáře“; způsob tento dlužno pokládati za nejnepodařenější ze všech uvedených.“³⁾

Kterak J. A. Komenský představuje si vyučování skriptologii, poznáváme z jeho díla „Januae linguarum praxeos scenicae pars IV. in qua schola trivialis, quomodo in ludum transformari possit, ad vivum repraesentatur.“⁴⁾ Literator maje v ruce tyčinku vystoupí na jeviště se žáky, z nichž každý má v ruce dřevěnou

¹⁾ „Vych. L.“ roč. V. a VI. Dr. Kachník, J. M. Kadlčák.

²⁾ „Vych. L.“ roč. VII. str. 365. a n. Křesťanská Škola, V. Špaček.

³⁾ Cf. „Vych. L.“ roč. VI. p. 26 a n., 61 a n., 99 a n., 189 a n.

⁴⁾ Opera didactica omnia, pars III., p. 906.—931. A III. S. II.

tabulku s živou abecedou a křídou.¹⁾ Literator vylučuje před králem Ptolomaeem a jeho radou, před sborem učencův, kterak si počíná při vyučování. Mezi jiným praví, že naučil žáky znáti celý obor abecedy během jediného měsíce a to živou abecedou. Na důkaz toho přivádí literator žáčky začátečníky, kteří mu den před tím byli do školy přivedeni.

Literator ukazuje obraz vrány na tabulce živé abecedy táže se: „Co je to?“ Žák odpovídá: „Pták“. Literator: „Ovšem, ale který?“ Žák: „Nevím“. Literator táže se druhého žáka; leč ani ten ptáka nezná. Tu literator praví, že je to vrána, načež se táže dále: „Zda víš, jak vrána křičí?“ Žák: „Nevím“. Literator: „Vrána křičí takto: „A, A, A“. „Křič podobně!“ Žák: „A, A, A!“ Takto křičí potom i druhý žák. Literator se táže: „Viš-li, jak se maluje zvuk ten?“ Žák: „Nevím“. Literator: „Nikdo z vás toho neví?“ Žáci: „Nikdo“. Literator: „Já vás tomu naučím. Ejhle, již jest namalován. Kdokoli z vás uvidí takovou podobu v knize, ať řekne pokaždé „A“. Literator ukazuje potom „A“ na tabulce a žákům káže, aby týž tvar vyhledávali na tabulkách, až jej poznají náležitě; na to literator se táže: „Chcete-li také naučit se malovati!“ Žáci: „Chceme“. Literator: „Naučíte se tomu velmi snadno“. Podav žákovi písátka a ukázav mu, kterak je má správně držeti, káže, aby táhl po tvaru na tabulce napsaném, načež, aby vedle prvního tvaru napsal tvar nový, jež zapisuje tak dlouho, až má náležitou podobu. Týmž způsobem cvičí se i ostatní žáci. Literator: „Jak vyslovuješ, co jsi napsal?“ Žák: „A“. Literator: „Dobře, s pochvalou“

Nyní literator vysvětluje, že takto učí znáti všechna ostatní písmena. Eratosthenes namítá otázku, zda žáci nezapomenou písmene prvního učice se jiným. Literator dokládá, že písmena stále se opakují ustavičným sklá-

1) Obrazy:

Cornix.	vrána	Cornix cornicatur,	á á	A a
Ovis.	ovce	Ovis balat,	bé é é	B b
Cicada.	cvrček	Cicada stridet,	cí cí	C c
Upupa.	dudek	Upupa dicit,	du du	D d
Infans.	dítě	Infans ejulat,	é é é	E e
Ventus.	vítr	Ventus flat,	fi fi	F f
Anser.	husa	Anser gingrit,	ga ga	G g
Os.	ústa	Os halat,	háh háh	H h
Mus.	myš	Mus mintrit,	í í í	J i
Anas.	kachna	Anas tetrinnit,	kha kha	K k
Lupus.	vlk	Lupus ululat,	lu ulu	L l
Ursus.	medvěd	Ursus murmurat,	mum mum	M m
Felis.	kočka	Felis clamat,	nau nau	N n
Auriga.	vozka	Auriga clamat,	ó ó ó	O o
Pullus.	kuře	Pullus pipit,	pi pi	P p
Cuculus.	kukačka	Cuculus cuculat,	kuk ku	Q q
Canis.	pes	Canis ringitur,	err	R r
Serpens.	had	Serpens sibilat,	sí	S s
Graculus.	pták zv. mino	Graculus clamat,	tae tae	T t
Bubo.	výr	Bubo ululat,	ú ú	U u
Lepus.	zajíc	Lepus vagit,	vá	W w
Rana.	žába	Rana coaxat,	coax	X x
Asinus.	osel	Asinus rudit,	y y y	Y y
Tabanus.	ovád	Tabanus dicit,	ds ds	Z z

dáním. Poznavše celou abecedu žáci skládají hlásky rozličným způsobem ve slova, jež čtou a zapisují.

Methoda tato líbí se králi i všem ostatním, zvláště Apolloniovi, jenž vzpomíná výroku Senekova: „Dlouhá a obtížná je cesta pravidly, ale krátká a účinná příklady.“ Plinius dokládá, že tak ovšem škola jest hrou.

Procopius vystoupiv se svými žáky na jeviště, vykládá, že učí důkladně čísti a psát, poněkud i počítati a zpívati. Apollonius diví se, že již začátečníci musejí psát úhledně. Procopius odpovídá, že lépe jest hned od začátku konati vše krásně než ohyzdně. Žáci čtou nejprve slova jednoslabičná potom dvou-, troj až čtyřslabičná a krátké věty.

Z toho poznáváme, že J. A. Komenský rozděluje vyučování čtení a psaní na tři stupně:

1. poznání abecedy, čemuž se věnuje měsíc; poznali tedy žáci abecedu za měsíc a zároveň vykonali nejjednodušší cvičení ve skládání hlásek ve slabiky a slova;

2. na druhém stupni učili se důkladně čísti a psát; při čtení zachovává se určitý postup co do počtu slabik;

3. Na třetím stupni učí Telesius čtení rychlému.

Ke krasopisu přihlíženo od počátku. Zajímavý jest pro nás prvý stupeň, kde žáčkové za měsíc poznají abecedu. V ohledu tomto souhlasí moderní anglicko-americké a j. metody skriptologické s J. A. Komenským úplně, což jest nám zřejmým pokynem, abychom se při abecedě nezdržovali příliš dlouho¹⁾, nýbrž pokud možno brzy přistoupili, ku čtení vlastnímu. Podle metodik francouzských probírá se celý obor abecedy během tří až čtyř měsíců,²⁾ načež čtou se souvislé články.

Při tom jest pozoruhodna okolnost, že pp. didaktické nelámou si dlouho hlavy nad tím, kterou hláskou učení počítí. Anglicko-americký „Kelly' Universal first Reader“ počíná hláskou *a*, pokračuje k *b*, *c*, *d*, *e*, *f*, a t. d. až na konec abecedy v synkritickém pořádku psacích i tiskacích tvarů takto:

<i>a</i> <i>A</i>	<i>b</i> <i>B</i>	<i>c</i> <i>C</i>	atd.
a A	b B	c C	

Jest zajímavě pozorovati, že již J. A. Komenský tutéž stanovil cestu.³⁾ Znamenitá německá „Fibel“ od Dr. Kummera, Brankyho a Hofbauera v methodickém pořádku uvádí rovněž všechny čtyři tvary v synkritickém pořádku. Podobný postup navrhl V. Janota v „Obrázkové abecedě“. Dr. Lindner ve své „Knize maličkých (První čítanka)“ od str. 5. postupuje týmž způsobem, jako Fr. Wiesenberger ve své Fibuli. Obě knihy složeny jsou na principu metody normálnoslovné. Tvary tiskací kladou se vedle psacích, malé vedle velkých jako v methodě anglicko-ame-

¹⁾ Podle našich osnov odkládá se celý obor tiskacího písma až do třídy druhé, načež se odvolává „Průvodce k českému Slabikáři“ velmi horlivě.

²⁾ „Méthodologie spéciale“, p. 160, kdež se praví doslovně: „Aprés trois ou quatre mois, sile maitre a une autorité suffisante, les enfants un peu intelligents, lisent dans le premier livre de lectures courants“.

³⁾ Cf. Opera did. omnia, p. III Januae ling. praxeos theatrae p. IV.

rické. Výhody tohoto způsobu jsou: 1. veliká živost a čilost, pozornost a zájem při vyučování; 2. veliké světlo didaktické vycházející z metody synkritické¹⁾, přehlednost učiva; 3. snadné zapamatování si věcí na základě paedopsychické multiplikace představ; 4. bezvadnost v ohledu pravopisu. Námitka, že by se dívky přetěžovaly, jest vymyšlené absurdum; neboť pak by se českým Slabikářem přetěžovaly věru několikrát více.²⁾ Rovněž tak lichá, absurdní byla by námitka, že postup psaní jest obtížný; neboť podle českého slabikáře není ani o vlas lehčí.³⁾

Methodik francouzský klade vedle sebe po dvou tvarech: tiskací a psací *a, e, i, b, d, p* hned na první straně.⁴⁾ Od tvarů tiskacích odvozuje tvary psací. Jiný methodik francouzský uvádí nejdříve řadu cvičení přípravných ku psaní, načež klade hned na druhou stranu knihy tvary:

$$\begin{aligned} a &= a, & o &= o, \\ p &= p, & b &= b \text{ atd.}^5) \end{aligned}$$

Povšimnutí zasluhuje, že oba methodikové uvádějí nejdříve tvary tiskací, od nichž methodou analyticko-synkritickou odvozuji tvary psací tak, aby žáci dotyčné tvary pro jednu hlásku nepovažovali za zcela různé, jak se děje při postupu podle českého Slabikáře, nýbrž aby v uvedených tvarech tiskovém a psacím viděli vždy jen jediný v podstatě tvar tak, jako hlásky dotyčným tvarům příslušící jedna jest. Nápadno jest v methodikách francouzských, že písmu psacímu vyměřeno místa velmi málo; žádá se tudíž, aby dívky navykaly si znenáhla samostatnosti, kdežto podle českého Slabikáře mohou navykati bezmyšlenkovitosti, ne-li dokonce línosti v myšlení.

Tomuto podobným způsobem zřízeny jsou učebnice: bulharský „Bukvar i Čitanka“, Josef Heinrichs „Schreib-Lese-Fibel“, Emanuel Reinelts Fibel, Josefa Klicpery „První čitanka“ a j. Uvádějíce však nejdříve tvary psací a vedle nich tiskací na druhém místě, poněkud se od způsobu francouzského odlišují. Více se s nimi srovnává Vincenc Bohdanecký ve „Slabikáři našeho Jarouška“ uváděje na místě prvním tvary tiskací a vedle tvary psací.

Slabikáře ruský, polský a český tvoří skupinu slabikářů, jižto případněji nelze nazvati nežli pseudomethodickou a nám jest se diviti opět a opět, že se až dosud mohla udržeti v platnosti, an její *raison d'être* již dávno padl u všech kulturnějších národů světa.

Mnohému soudnému čtenáři namanou se tu snad otázky: „Jest-li tato skupina slabikářů na postupu zpět, který asi slabikář jest nejvíce pozadu? „Snad ruský?“ Odpovídáme: „Nikoli.“ „Tedy polský?“ Pravíme opět: „Nikoli.“ „Tedy český?“ A my přisvědčujeme: „Tak jest.“ „A proč?“ Nuže poslyšme!

¹⁾ Podle J. A. Komenského poznáváme touto methodou věci nejdokonaleji. Did. analyt. XCIX. Methoda synkritická, toť „Sapientia bis et ter oculata“, klíč ku vědám; v ní skrývá se veliké didaktické tajemství. Did. analyt. C. NB.

²⁾ Vych. L. roč. VI. str. 100 a n.

³⁾ Tamtéž str. 28 a n.

⁴⁾ „Syllabaire ou premiers exercices de lecture.“ „Premier livre de lecture.“

⁵⁾ „Nouveau syllabaire en rapport avec le livre-tableau. „Méthode de lecture basée sur le jeu des organes vocaux.“

Jsou slabikáře uvedené jako tři raci na večerním proudu, z nichž Slabikář český jest jaksi nepodařeným epigonem svých dvou soudruhův.

Ruský Bukvar, jenž obsahuje celkem 80 stran formátu českého Slabikáře, má toliko 32 strany písma psacího; český „Slabikář“ z r. 1901 jich měl 86. Později poznav chybu poopravil se; ve vydání z r. 1907 má jich již o 20 méně, tedy 66. Polský slabikář „Szkółka dla młodzieży, cześć I. Elementarz“ má z 80 stran celku pouze 30 psaných. Český jich má tedy více nežli 2×30.

Ve „Fibuli“ Dr. Kummera, Brankyho a Hofbauera“, díle to po stránce věcné i methodické velmi důkladném, probrán celý obor abecedy (velké i malé, psací i tiskací) na 46 stranách; Fr. Wiesenbergerovi stačilo k tomu pouze 35 stran; methodikům francouzským stačilo ještě méně a nejméně snad methodikům anglicko-americkým.

Zdá se, že písmo tiskací má u našeho p. Slabikáře význam pramalý a české dítky, že se obejdou bez něho; jen když dovedou opisovati psané věty a články, to jim u Slabikáře úplně stačí. Polští a ruští methodikové — a s nimi veškeren vzdělaný svět — myslí, že písmo tiskací má větší důležitost psacího písma; neboť knihy a časopisy — a dnes namnoze i osobní dopisy tisknou se literami tiskacími. Že by dítky české byly tak na rozum padlé a nenaučily se na 30 stranách čísti a opisovati věty a články psané, nevěříme a s námi zajisté v tom souhlasí národ Slovanův celý.

Bulharský „Bukvar i čítanka“ uvádí vždy na levé straně litery psací a na pravé tiskací hned od počátku. V Klicperově „Čítance“ střídají se části s literami psacími a tiskacími. Týmž způsobem zřízeny jsou oba německé slabikáře „Emanuel Reinelt, Lesebuch, Fibel“ a „Josef Heinrichs Schreib-Lese-Fibel“.

Téhož způsobu použito v knihách francouzských i v anglicko-amerických.

Mimo novou vadu, jižto vytýkáme českému Slabikáři, že totiž podceňuje písmo tiskací, padají tu na váhu všechny ostatní vady, jež s methodou jeho nutně jsou spojeny; jsou to hlavně: 1. veliká rozvláčnost a jednotvárnost, 2. roztržitost a rozháranost učiva podle zásady „Průvodce ke Slabikáři“: „Písmena tvaru podobného a hlásky podobně znějící mají v postupu od sebe býti vzdáleny.“ Následkem toho tvary identické a velmi podobné pohazují se bez ladu a skladu nemethodicky po Slabikáři; na př. na str. 15. psací s, na str. 26. psací š; na str. 28. z malé psací, na str. 36. ž malé psací, na str. 63. Z Ž velké psací; na str. 73. z malé tiskací, na str. 96. Z, Z velké tiskací atd. Ve francouzských a jin. vytríbených methodách uvádějí se tvary identické a podobné vedle sebe. Methodou českého Slabikáře se stává učivo nekonečným, rozvláčným, nudným; místo aby se paměti pomáhalo synkritickým sdružením představ, aby nastal případ paedopsychické multiplikace představ, působí se pravý opak: představy se rozbíjejí a tříští, čehož následkem jest paedopsychická divise představ. Neblahou methodou Slabikáře nepředkládají se 24 tvary abecedy, nýbrž 126 různých tvarů. Písmena psací malá i velká, tiskací malá i velká, ať si jsou v podstatě i jinak identická, to nic nevádí, aby nebyla předložena žactvu pojednotlivě, hodně daleko od sebe, aby se zdála nová!

Kdežto podle metody českého Slabikáře předkládá se žactvu 126 tvarů abecedních, vytríbenější metody francouzské je redukuje na méně než na polovici, nejvytríbenější metody anglicko-americké a jim při-

buzné, jichžto předchůdcem byla metoda J. A. Komenského, shrnují onen velký počet tvarů na pouhou pětinu.

K zásadě českého Slabikáře, jižto ze všech sil usiluje uplatniti, aby totiž „písmena tvaru podobného v postupu co nejvíce byla od sebe vzdálena“ podotýkáme: Achille van Achter, znamenitý znalec školství a didaktické metodologie, spisovatel díla „Méthodique théorique et pratique“ dí: „Racionální metoda předpokládá podle podobnosti písmen a podle obtíží při jednotlivých písmenech se vyskytujících, spořádaná cvičení.“ Tuto zásadu vyslovuje J. A. Komenský v „Didaktice analytické“ na několika místech.¹⁾

My pak dokládáme: Má-li zásada Slabikáře „písmena tvaru podobného buďte v postupu co nejvíce od sebe vzdálena“ platnost pro Slabikář, knihu to, pro níž nejlepší metoda jest solva dobrá pak musí zásada ona míti platnost i ve své generalisaci; důsledně pak nutno tvrditi, že na př. zoologie, botanika, fysika atd. měly by podle téže zásady býti zřízeny. A to bychom pak rádi viděli, jak by si pp. metodikové českého Slabikáře při tom počínali a jak by jejich díla byla veřejností přijata! Podle těch by se asi hezky, snadně a zajímavě studovalo!

3. Metoda českého Slabikáře porušuje krasopis, any dívky musejí hned na počátku psáti tvary těžké, kdežto tvary lehčí odkládají se na dobu pozdější. což stojí v odporu s četnými obecně neznámými zásadami metodickými. Cvičení přípravné beze ztráty mnoha času nevyplní mezery způsobené pochybeným postupem učiva. 4. K tomu přistupují veliké chyby pravopisné, jichžto se žáčkové musejí dopouštěti. Podle J. A. Komenského „první vtištění utkví“ a musejí-li dívky psáti slova *eva*, *emil*, na počátku vět malá písmena, to utkví také. 5. Nad to i způsob obrazův jest pochyben; neboť dívky rády napodobují obrazce podle knihy; stínovaných obrazců však dívky šestileté napodobiti nedovedou. 6. Nedostatek metody synkritické. 7. Pokud se týče obsahu, zlepšil se Slabikář při novém vydání uvedením pěkných aesthetických článků; ale staré trivialní a drastické články z něho nevymizely; na př.: „Amina lízala štěňata . . .“ „Co se líhne z housenky?“

Přehlédnuvše kritickým duchem rozličné metody skriptologie kulturnějších národů nemůžeme si při českém Slabikáři nevzpomenouti slov slavného didaktika J. A. Komenského:

„Ti vaši slabikářové a všichni vaši aparátové, všečen váš učení způsob nehodí se; meškáte, zamotáváte, trápíte, kazíte jimi mládež a další dokonalosti dokonale cestu zasekáváte; čím trápíte, to ze hry a kratochvíle jíti můž; čeho kuse necháváte, plně býti můž.“²⁾

(Příště dále.)

¹⁾ Cf. Did. analyt. 10. V. XLVIII. L. LXIII, 45. LXIV. 47. LXXVI. 1. 2. LXXVII. atd.

²⁾ Didaktika, kap. XII. IV.

DAGOBERT BERG.

E. Wasmann S. J., Moderní biologie a theorie vývojová.

(Pokračování.)

Poznatky, jež nás vedou k uznání vývoje kmenového mohou býti rozličného rázu. Podává je především palaeontologie (nauka o zkamenělinách), ukazující nám trosky zkamenělých zvířat a rostlin, němých to svědků pradějin dnešní fauny a flory. Dále variace a mutace, ukazující nám změněné vlastnosti nyní žijících zvířat, obzvláště tvoření se „nových druhů“ za dob nynějších. Dále srovnávací bionomie a rozmanité působování se zvířat a rostlin vespolečně a nejrůznějším vnějším činitelem, čímž nám umožněno, domyslíti se, kterak tehdejší vespolečné vztahy se utvářely. Dále srovnávací morfologie, podobnosti vnější i vnitřní stavby těla, vyskytující se u členů mnoha druhů, čímž jedině společný jich původ přirozeně vysvětliti lze. Konečně jest to průběh vyvíjení se jedince, ukazující nám často zřejmé stopy dřívějšího kmenového vývoje. Zkrátka, vědy empirické podávají nám zde nespočetné množství poznatků z nejrůznějších odborů živočišného a rostlinného, jimiž nauka vývojová vývody své podepříti může. Děje-li se tyto vývody kriticky pečlivým výběrem, docházíme vědeckého odůvodnění vývojové theorie, nutno však její hypotetický ráz vždy poctivě doznávati. Děje-li se však onen výběr povrchním, fantastickým způsobem, neodůvodněným zevšeobecňováním a krkolomnými myšlenkovými skoky, pak obdržíme místo vědecké theorie vývojové pouhou vývojovou theorii fantastickou, vydávající své samovolné smyšlenky tendenčně za „dějepisnou pravdu“.

Nepouštějíc se hlouběji v dějiny vývojové theorie, chceme stručně uvažovati, jaké stanovisko jest nám zaujati vůči problému, jímž dále zabýváti se budeme. Chtějíc vznik dnešních druhů živočišných a rostlinných vysvětliti, musíme voliti mezi dvěma dohady. Předně můžeme za to míti, že systematické druhy (ku př. lva, tygra, medvěda ledního) buď neměnitelnými jsou — nehledě ku tvoření odrud a proměn v mezích druhu samého — že tedy původně již ve své nynější podobě stvořeny byly. Aneb můžeme za to míti, že systematické druhy proměnlivý jsou a mezi sebou určité rodové řady tvoří, v jichž mezích vývoj druhů za všech geologických epoch se děl. Prvnější z těchto domněnek vyjádřena jest teorií konstantní čili neměnlivosti, druhá teorií vývojovou čili přeměny. Při theorii poslední jest nám opět rozlišovati mezi domněnkou o jednokmenném (monofyletickém) a mnohokmenném (polyfyletickém) původu organismu. Dle první domněnky pocházely by všechny organismy z jediné jediné prabuňky, nanejvýš připouští se pro živočichy a pro rostliny po jediném rodokmenu. Dle druhé domněnky připouštějí se jak u živočichů, tak i u rostlin různé, na sobě zcela nezávislé rodové řady, z nichž každou jen ze sobě vlastní základní formy odvoditi lze. Shledáme dále, že pouze tato druhá domněnka nároky na pozitivní přírodovědeckou pravděpodobnost má. Seznáme také dále, že tato domněnka s učením o stvoření světa dle křesťanských názorů úplně slučitelnou jest.

Již po více než 40 let bouří ve světě duševním nový boj, vedený s obou stran s velikou prudkostí a energií. Heslem jedné strany jest: Vývoj druhů. Heslem druhé strany: Neměnitelnost druhů. Kdo

by si při tom nevzpomněl na onen mohutný duševní boj, jenž před 350 lety mezi učením Koperníkovým a soustavou Ptolomaeovou vzplanul, a který po více než jedno století se střídavým úspěchem bojován byl, až konečně dokonalým vítězstvím učení Koperníkova skončil. Není-li snad i dnešní boj mezi teorií vývojovou a teorií konstantní jenom novou etapou podobně veliké světohybné pŕtky? V čí prospěch asi skončí?

Boj, o který se jedná, zahájen v polovici minulého století, jak známo, Charlesem Darwinem knihou „O původu druhů“. Ovšem daly se již na sklonku 18. století menší šarvátky předních stráží, k nimž dali podnět Lamarck a Geoffroy St. Hilaire svými teoriemi. Nové vývojové ideje podlehly však záhy přemocným útokům Cuvierovým, jenž váhou jména svého držel nauku o neměnitelnosti druhův po několik desítiletí jako nerozbornou tvrz proti všem náhledům opačným až téměř do nejposlednějších let. Teprve r. 1859 počal vlastní veliký duševní boj, který dle vrchního vůdce útočící armády, Charlesa Darwina, také jméno jeho nesl. Jedná se tedy o boj pro a proti darwinismu.

Otázku: „Co jest darwinismus“, nejzřetelněji zodpovíme, objasníme-li různý význam slova tohoto.

Prvním a nejvlastnějším významem slova darwinismus jest Ch. Darwinem vytčena theorie o výběru čili theorie selekční t. j. ona speciální forma theorie descendenční, učící, že vývoj organických druhů se děl výhradně aneb hlavně na základě přirozeného výběru druhů. Jako člověk svou inteligencí mezi domácími zvířaty umělý výběr druhů provádí, vole ku plemenění výhradně ony druhy, jež k účelům jeho nejlépe se hodí: podobně připouští Darwin v přírodě úplně samovolný přirozený výběr, dějící se tím, že druhy, vyznamenávající se dokonalejšími vlastnostmi, v boji o život nepodléhají, tudíž také dále se plemení a tím své vynikající vlastnosti nejen dále zachovávají, ale i víc a více stupňují, kdežto druhy méně dokonalé vymírají. Toť jest stěžejní myšlénkou Darwinovy theorie o výběru.

Druhý význam slova „darwinismus“ vzrostl ze zevšeobecnění Darwinovy theorie ve filosofický názor světový. Nejen organické druhy, nýbrž celý řád světový povstal snad nahodilým „přežitím nejzpůsobilejšího“ z původně bezměrného chaosu. Tento darwinistický názor světový zavedl v Německu a obhazuje hlavně E. Haeckel, tudíž také „haeckelismem“ se nazývá. Jinak sluje také realistickým monismem, což správněji řečeno materialistickým atheismem jest.

Třetí význam slova „darwinismus“ tkví v přenesení Darwinovy selekční theorie na původ člověka. V tomto smyslu míní se „darwinismem“ učení o zvířecím původu člověka.

Čtvrtý konečně význam, příkládající se slovu „darwinismus“, spočívá v tom, že theorie Darwinova podobá se theorii descendenční. V tomto smyslu, (který, ač na záměně pojmů spočívá, nicméně velice rozšířen jest,) zove se „darwinismem“ theorie o vývoji organických druhů oproti theorii konstantní, mající za to, že systematické druhy neměnitelný jsou a ve své nynější postavě původně stvořeny byly. V tomto nejširším slova smyslu byl by každý přírodozpytec, mající systematické tvary živočišných neb rostlinných druhů za vespolečně příbuzné, neprávem zván darwinistou.

Uživati slova darwinismus v tomto smyslu mělo by konečně přestati, neb plodí jenom zmatky. Jest to, což znovu podotýkáme, logický omyl,

který theorii vývojovou pro některé podobnosti s naukou Darwinovou zaměňuje. Podobný omyl bylo lze prominouti před 40 léty; kdy Darwinova theorie vývojová jediné známou byla, což dnes již není. Za doby dnešní stotožňují se pojmy „darwinismus“ a „vývojová theorie“ pouze za účely tendenčními, neb stoupenci darwinismu berou si theorii vývojovou jen proto za záštitu, by pro svou odumřelou theorii v širších kruzích půdy získávali, kdežto opět protivníci theorie vývojové každý pokus, stálost systematických druhů v pochybnost uvéstí, předstíráním „darwinismu“ unilčeti se snaží.

Ku čtverému významu slova darwinismus“ namítá E. Wasmann toto:

Darwinovu theorii selekční nelze nikterak považovati za výhradní formu theorie vývojové.

Theorie selekční vykazuje množství nedostatků, na které již r. 1874 Albert Wigand poukázal, a kterých nikterak popření nelze. Theorie selekční jest předně z principiálních ohledů nedostačitelnou. Přírodní výběr vymaňuje sice vše nepřiměřené, ale netvoří nic přiměřeného. Tvoření nových prospěšných odchylek, jimiž snad nové druhy povstávaly, zůstává náhodě. Zákonitost v přírodě nelze však nikterak theorii náhody vysvětlovati. Za druhé jest valný počet rozlišujících znaků, dle nichž systematicky roztřídíme, v boji o život, jak jedince tak i celého druhu, tak bezvýznamným, že přírodní výběr těchto znaků zajisté „nepěstil“, neb mu žádných výhod neposkytovaly. Za třetí jsou nesčetné, pranepatrné odchylky, jichž povolvným, po nekonečně dlouhé řady let trvajícím hromaděním tvoření nových druhů tato theorie vysvětluje, v rozporu s palaeontologií, neb fauna a flora pravěku jeví právě jako nynější určitý systém tříd, řad, rodů, plemen a druhů, ale nikterak onen chaos nepatrně malých odchylek, jenž dle theorie selekční jeví se musel.

Proto zavrhl největší část přírodozpytců původní význam této theorie. Professor Oskar Hartwig, ředitel anatomicko-biologického ústavu berlínské university, upozorňuje v přednášce, konané dne 17. září 1900 o vývoji biologie v 19. století při schůzi německých přírodozpytců v Cáchách, že jest přesně rozlišovati mezi theorii selekční a naukou vývojovou, a praví: „Obě zaujímají úplně odlišná stanoviska. Můžeme s Huxleyem říci: »Byť i theorie Darwinova zanikla, nauka o vývoji zůstane takovou, jakou jest! Jest vymožeností, a zajisté jednou z největších, našeho století, hodnoty trvalé, zakládajíc se na skutečnostech.“

Ba i E. Haeckel sám doznal otevřeně v jedné z přednášek v berlínské akademii pěvecké v dubnu 1905 konaných, že pouze nauku o přírodním výběru čili theorii selekční považovati sluší „přesně vzato“ za vlastní darwinismus.

Druhý význam slova darwinismus: Rozšíření Darwinovy selekční theorie v realisticko-monistický názor světový jest jménem vědy prováděnou neplechou.

Jest filosofickou neplechou, protože podkladem vši zákonitosti v řádu přírodním má býti původní nesoulad. Jest dále theologickou neplechou, neb ačkoliv se vychloubá býti „náboženstvím budoucnosti“, přece pojem Boha, nejdokonalejší bytosti, kterého jen tak na oko uznává, chce proměnit v pouhé nic. Proto právem zasluhuje místo jména „monismus“ mnohým přiměřenějšího názvu „atheismus“. Tento haeckelistický názor světový jest konečně také sociální neplechou a jedním z nejvážnějších nebezpečí pro společnost lidskou, neb proklamuje „boj o život“ a nahodilě přetrvání „nejvhodnějšího“ za jediné zákony lidské společnosti.

Není-li člověk, jak tomu dle třetího významu slova darwinismus selekční theorie chce, skutečně ničím jiným než vyšší bestii, pro kterou neexistuje ani Bůh, ani nesmrtelná duše, ani odplata na věčnosti, pak propadla lidská společnost neodvratně anarchismu. Anarchisté činu byli by pak jedinými rozumnými lidmi. Takovou nauku jménem „vědy“ hájiti, jest již více nežli humbug; jest to těžký zločin na nejsvětějších stacích lidstva. Spoluviny dopouštějí se také ony populárně-vědecké listy, líčící svým čtenářům lehkovážným způsobem oprávněnost darwinismu pro původ člověka jako nepopíratelný výsledek vědeckého bádání. I mužové jako Rudolf Virchov, nezaujímající nikterak stanoviska křesťanského názoru světového, uznali toho potřebu, proti takové nepleše rázně vystoupiti.

Rozborem čtvrtého významu slova darwinismus zabývá se celý tento článek.

Než pokračujeme ve svém pojednání a zodpovězme si otázku: Jaké stanovisko jest nám vůči theorii vývojové zaujati?

Bychom o této důležité otázce úplně nestranně a klidně uvažovati mohli, jest především nutno, pražádného zřetele nemíti na zneužití, jakého theorie vývojová doznala za účely atheisticke-materialistickými. Jest to nanejvýš politování hodno, že vůbec k takovému zneužití došlo. Haeckelismus, jsa zosobněním tohoto zneužití, není nikterak zlatým listem ve vavřínovém věnci moderní vědy. Nic znevážnilo tou měrou descendenční theorii — tak nazývá se nauka vývojová ve vědeckých kruzích — jako to, že strana atheisticke-materialistická zneužila ji za bouracího berana proti křesťanskému názoru světovému, nic nevtáhlo ji tak do bahna sprostoty a nic neznetvořilo jejího vědeckého rázu až k nepoznání, jako právě ono zneužití. Toto jest hlavně tím vino, že ve světě křesťanském s takou nedůvěrou se pohlíželi na theorii descendenční. Poněvadž protikřesťanský ráz, kterým se toto zneužití neslo, zaměňován byl s podstatou pravé theorie vývojové, ustálila se myšlénka, že nutno vůči theorii vývojové odmítavé stanovisko zaujati. Nepovšimneme-li si onoho zneužití, bude nám theorie vývojová tím, čím skutečně dle své podstaty jest, totiž pouhou **theorií přírodovědeckou**, kterou buď uznati, buď zamítnouti lze, dle toho, jaká vnitřní její hodnota jest.

Jedná se tedy — budiž to ještě jednou podotknuto — o theorii vývojovou jako o theorii přírodovědeckou, která, zabývajíc se skutečnými ději organického světa, snaží se tyto nejpříměřenějším a nejnucenějším způsobem na základě přesně logického bádání přirozeně vysvětliti. Nejedná se nám tedy o onu pseudo-descendenční theorii, která, majíc za východiště aprioristické úvahy klamné filosofie, staví za nejhlavnější článek: „Není skutečného Stvořitele, a proto se vše, co jest, výhradně mechanickým způsobem vyvinulo.“ A právě tak lichými, jako tento nejhlavnější článek, jsou i jednotlivé tak řečené postuláty, které ona pseudo-descendenční theorie jménem vědy za platné prohlašuje. Těmto postulátům můžeme a musíme se jménem opravdové vědy rozhodným vetem opřiti, neb vedení důkazů této descendenční theorie jest pravým opakem skutečně vědeckého vedení důkazů.

Netřeba se nám tedy pravdy báti; pohlédněme pravdě jen směle do očí. Vždyť mezi pravdou a pravdou rozporu není, a pravda pravdy nezastíni. Uznáme-li tedy to, co ve vývojové theorii skutečně pravdivého jest, zvelebíme tím jedině nejvyšší věčnou Pravdu.

Nuže, jakou vlastně vědeckou cenu má moderní theorie vývojová? Co nám vlastně vysvětluje? Snad nás poučuje o prvním vzniku organických bytostí, o prvním zákmitu života na naší zemi?

Nikoliv! Vždyť jest pouze přírodovědeckou teorií, a na otázku, odkud první život na naší zemi svůj vznik má, vědy přírodní mlčí. Vědy přírodní seznamují nás pouze se skutečnými věcmi a se zákony, které z těchto vyvoditi lze. Z těchto zákonů však, nechť si je sebe bedlivěji srovnáváme, a sebe důmyslněji kombinujeme, nelze nikterak vyvoditi důkazů pro samovolný pravznik života, t. j. pro spontánní vznik živoucích bytostí ze hmoty neživoucí. Poukazuje-li tedy moderní přírodopysce — ne sice jako přesný přírodopysce, ale jako monistický „filosof“ — na vědy přírodní, že domněnka o samovolném pravzniku života „postulátem vědy“ jest, zabřeде do zřejmých odporů. Biologie nezná nic jiného, než nepřetržitou řadu živých bytostí, živých buněk, živých jader buněčných. Tyto skutečnosti musí každému přírodopysci nezbytně býti podkladem, pátrá-li po pravzniku života na naší zemi. Hloubá-li však dále se stanoviska filosofického o vlastním původu prázivota, dospěje nezbytně k tomu náhledu, že jedině mimokosmická síla prvním živoucím bytostem z neživé hmoty vznik dala.

Že domněnka o samovolném pravzniku přírodovědecky neudržitelnou jest, dokazuje význačnými slovy věhlasný biolog Oskar Hartwig ve své „Všeobecné biologii“ (1906, str. 263): „I při nynějším stupni věd přírodních jest málo naděje, že by se některému badateli podařilo nejjednodušší živoucí bytost umělým způsobem z neživoucí hmoty vytvořiti. Podobně se mu to nezdaří, jako se Wagnerovi v Goetheho Faustu nezdařilo při vši jeho námaze v křivuli nějakého homuncula vykrytalizovati. Ještě ostřejším způsobem naprosto zavrhuje pravznik výtečný botanik J. Reinke na mnoha místech svých prací.

Jako samovolným pratvořením organické bytosti se netvořily, podobně ani první vznik organického života pratvořením nepovstal, a tudíž zcela nevědecké jest, přikládati domněnce o pratvoření, ačkoliv neudržitelnou jest, postulátu vědeckosti. Právě moderní badatelé poukazují na to s velikým důrazem, že přírodní zákony, které nyní platí, i za pravěku platnými byly, a že i pro nejstarší pradějiny živočišstva a rostlinstva platnost nynějších zákonů přírodních naznati se musí, má-li se problem theorie descendenční vědecky řešiti. Nadarmo dovolávají se „příčinné souvislosti přírodních zjevů ve prospěch hypotézy pratvoření“. Velmi vhodně poznamenává J. Reinke: „Jsem toho mínění, . . . že domněnka o pratvoření právě tak málo našim pojmům o příčinnosti vyhovuje, jako bychom uplatniti chtěli hypotézu, že před miliony let voda sama sebou vzhůru do kopce proudila.“ Rovněž tak vhodně praví J. Reinke na jiném místě: „Právě tak, jako za žádné fáse chladnutí země nedostačovaly dvě přímky ku utvoření trojúhelníka, podobně nedostačovaly síly a sloučeniny obsažené v hlíně (t. j. v anorganické hmotě) ku vytvoření organismu nejprimitivnějšího složení.“ Není, jako Reinke zcela správně dokládá, větší ironie možno, než když týž učenec jako důmyslný přírodopysce pratvoření zavrhuje, a tímtež dechem jako filosofický badatel toto za postulát vědy prohlašuje.

Co jest to vlastně „postulát vědy“? Jméno toto přísluší jedině pravdě, vyvedené logickou důsledností ze skutečných dějů, nikdy však hypotézi, jsoucí se skutečností v rozporu.

Že život na zemi od jejího prvopočátku netrvá, jest nade vše jisto, neb dle moderní kosmogonie nacházela se i naše země ve žhavě tekutém stavu. Kde tedy sluší hledati původ prvých organismů? Že by byly, jak Thompson a Helmholtz učí, z jiných planet meteory na naši zemi přenešeny, aneb že by byly, jak opět H. E. Richter a Arrhenius tomu chtějí, s „kosmickým prachem“ naváty, jest bezvýznamný koloběh, neb i na planetách jiných soustav slunečních život jednou svůj původ míti musel, neb i tyto téměř zákonitě kosmogonickým podléhají. Co dalo tedy vznik prvým organismům? Každý účinek povstal příslušnou příčinou. Anorganická hmota tou příčinou však býti nemohla, což i vědy přírodní tvrdí, neb zavrhuje pravoření, protože skutečností odporuje. Avšak mimo anorganické hmoty a zákonů, kterými se tato řídila, nebylo tenkrát praničeho na světě. Musela to tedy jedině nadkosmická síla býti, která z neživoucí hmoty prvnímu organismu vznik dala. Nadkosmickou, t. j. při vši své všudypřítomnosti ve světě od tohoto podstatně rozdílnou, intelligentní příčinou jest právě onen moderním monismem tak zneuznávaný a obávaný skutečný Stvořitel.

Není-li přírodní badatel tímto závěrem nadšen, a omezí-li se jen na to, co přírodní vědy se stanoviska přesně vědeckého mu podávají, tu nemůže nic jiného říci než: O prvém vzniku života nevíme ničeho. Toto empirické stanovisko hájí skutečně četná řada čelných přírodopytčů.

Organická chemie pokračuje bujaře a vítězně ve svých namáhavých a duchaplých experimentech, vystihujících elementární složení živoucích bytostí a chemické děje jich výměny látek. Snad se jí kdysi podaří ve svých křivulích synteticky vytvořiti nejkomplicovanější molekul bílkoviny. Nicméně bude tomuto nanejvýš uměleckému dílu scházeti jedno — život!

Zákony, jimž anorganické látky podřízeny jsou, platí sice také pro bytosti živoucí, ale jsou v těchto podřízeny jakési vyšší síle, která jich činnost v onu divuplnou směrodatnou harmonii svádí, kterou „životním dějem nazýváme. Již v nejjednodušších jednobuněčných bytostech, v aměbách a bakteriích, naskytuje se nám tajuplná záhada života. Nekonečným úžasem naplňuje nás však oplodněná buňka, ze které vyvine se bezpočetným dělením buněk mnohobuněčná rostlina, aneb mnohobuněčné zvíře.

A byť by onen „životní princip uznáván nebyl, a živoucí atomy jedině svým sobě vlastním kroužením od anorganických látek se líšily, nebylo by přece možno vysvětliti vše bez Stvořitele, jenž zajisté prahmotu stvořiti a ony atomy v kroužení uvésti musel, měly-li podkladem prvých živoucích bytostí býti.

Jest tedy doznání skutečného Stvořitele opravdovým „postulátem vědy“. Neb, jak i J. Reinke správně podotýká: „Vznikly-li kdy živoucí bytosti z neorganických látek, tak jest dle mého mínění nauka o stvoření jediným postulátem, jenž nárokům logiky a příčinnosti, a tím také rozvážného přírodovědeckého bádání v plné míře vyhovuje.

Ch. Darwin, jehož autority tak mnozí ku podpoře nauky vývojové rádi se dovolávají, nebyl onou slepou záští oproti Stvořiteli zaujat, jakou haeckelismus se vyznačuje. Ačkoliv z některých jeho pozdějších výroků známo jest, že hájil stanovisko agnosticizmu, nalezáme nicméně ještě v sedmém německém vydání jeho hlavního díla „Původ druhů“, které 1884, po smrti autorově, vydáno bylo, pěknou stať na konci onoho díla: „Jest to vskutku nadmíru velikolepou myšlenkou, že Tvůrce sám všeho života, nás obklopujícího, jenom několika, snad jenom jediné formě vdechnul, a mezitím, co

naše oběžnice nejprísnejších zákonů gravitace šetříc, v kruhu se kolotala, z tak jednoduchého začátku nekonečná řada překrásných a divuplných forem se vyvinula a dosud vyvinuje.“

Veliký geolog Lyell, chtěje Ch. Darwinovi sdělití své přesvědčení, že doznáním kmenového vývoje organických druhů nutnost stvoření nikterak odstraněna není, dopsal tomuto: „Já myslím, že staré učení „o stvoření“ jest ještě právě tak nezbytným, jako kdy před tím. Přiděje se pouze novou formou, dojdou-li Lamarckovy domněnky, zdokonalené Vašimi, doznání.“

(Dokončení.)

MARIE HOFFMANNOVÁ.

Rozdil u výchově „jedináčků“ a výchově pospolitě více dítek v rodině a společnosti.

(Pokračování.)

Naproti této nesamostatnosti tělesné staví se předčasná vyspělost duševní dítek ojediněle, bez společnosti jiných dítek vychovaných. Známkou, že se domácí příliš obírají dítětem, příliš mnoho s ním rozmlouvají, stále je něčemu přiučují, jest, že útlé dítě zaráží svým starým rozumem, svými úsudky. Rozumí se samo sebou, že taková předčasná vyspělost jest dětskému věku, dětské naivnosti, onomu krásnému jaru života na velikou újmu. Ta výhoda, že matka může se dítěti věnovatí cele, protože má dítko samo, zmařena jest tím, že dítě vyspěje na rozumu do té míry, že to ubijí jeho dětství.

Slyšela jsem jednou na ulici, kterak synek tázal se otce, hledě na nápis „akciový pivovar“, co jest to akciový pivovar a otec velmi důkladně poučoval synka asi 10letého, co jest akciový pivovar.

Že dítě ve svém mládí jeví tak často „starý rozum“, toho ovšem příčinou jest to, že „jedináčkové“ obcují doma výhradně s dospělými osobami. Mezi dospělými osobami slyší dítě velmi mnoho věcí, víc než jest mu prospěšno, na nichž brousí svůj rozum, přemýšlí o nich, přemítá a skládá a tak nás mnohdy svými nápady překvapí.

To jsou ony „zázračné děti“, před nimiž zavřel se svět krásných dětských illusí, říše dětských snů, pohádek a bájí a oné duševní tvorby, kteráž každé hračce vdechuje život skutečný, život lidský.

Že tato předčasná dospělost tíží ducha dětského, že přepíná nervy jeho, že duch dětský přenáší mnohdy umdlenost svou na tělo a že toto pak mnohdy churaví, ba i umírá — toho nikdo nepováhá, nejméně rodiče. A přece slyšte, jak nařikají rodiče, když jim umře takový jedináček: „Takové chytré, nadané dítě, tak se dobře učilo“ a pod. Jiní zas praví: „To dítě pro samý rozum vyrůstí nemohlo“ a p. A když také u všech se to nestává, aby zrovna umřely, přece, když přijdou takové dítky do školy, nastane v duševním životě dítěte takový obrat, že dítě teprve nemůže z místa a je zrovna za ostatními pozadu. Pak nemohou rodiče pochopiti, jak to přijde, že dítě bylo doma vždy tak bystré, že mu leccos napadlo, čemu se rodiče obdivovali a pak ovšem s nelibostí pohlížejí na školu, že dítě přetěžuje a žádá po něm věci těžké, jež dítě pochopiti nemůže. Ale

nemylte se, ne škola, ale rodina a nesprávné vychování přetěžuje dítě, zvláště jedináčka. Uvažte sami, když jest dítě celý den doma neb na procházce a j. ustavičně s matkou nebo jinými dospělými osobami, pořád na něco se vytazuje a pořád se mu odpovídá, pořád se poučuje, co se tu projedná věci! Co to je látky, kterou dítě do duše ukládá!

Pak se nedivme, že jsou děti v útlém mládí již nervosní a j. chorobné. A kdyby také ustalo dítě ojediněle vychovávané v rozmluvách na tu chvíli, co si pohraje, přece sobě nikterak neuleví, protože je ku hře samo. Bizo se mu hračky omrzí a nemá-li dítě stále něco nového, něco jiného, přestane si hrát a mučí sebe i matku nebo opatrovnici duchamornými rozmluvami. Jak docela jinak je to v rodině, kde jest více dětí. Ač se s nimi domácí tolik nezabývají a nezavádí s nimi stále poučných rozprav, přece to, co děti ví, jsou jejich zkušenosti z praktického života nabyté. Dospělí nejsou příhodnými společníky malých. Dítě s dítětem nejlépe se pobaví, nejlépe pohrají. Jest to i zajímavé, když více dětí pohromadě hraje neb hovoří. Podivné mají tyto dítky, naivní nápady, umějí hry své všelijak kombinovati, vymýšlejí při tom všeliké báje, věří různým pohádkám a z takových zábav upřímně se těšívají. To jest jejich opravdově dětský život.

Další neodpustitelnou chybou převráceného vychování jest přílišná shovívavost rodičů vůči dětem, zejména vůči jedináčkům. Sám německý básník Möricke (dle spisu dra. Netera) praví:

Jsem matere jediné dítě sám;
a nikdy že vrána již nevetla k nám
(neb mohlo nás dobře půl tuctu být)
mně věnován nadbytkem lásky cit,
že dojista zšesteronásobna.
Buď do smrti nejdelší vzpomínáno,
co na jedináčka vyplýtváno:
však bylo by jistě mi prospělo v žití,
bych za šest byl také dostával biti.

Kdybychom četly črty kriminalistické, dočetly bychom se, kam mnohého zavedla hříšná shovívavost rodičů. Takoví rodiče udělají dítěti všecko k vůli. Ať si umíní na nějaké chutné jídlo, ať na pamlsky, ať na šat — všechno musí dostati. Dovádí-li, a v rozpustilosti ohrožuje okna a křehké věci, ba i bezpečnost svou i ostatních domácích, nikomu nenapadne, aby mazlíčka omezoval a stane-li se tak přece, dá se mazlíček do křiku a hned všechny zkrotí. Tak naučí se prováděti svou vůli, stane se svévolným a pánovitým a na druhé straně nesamostatným a nemotorným.

II.

Nyní promluvíme o tom, jakou škodu má to pro dítě, když na jeho vychování nepracují též jiní, důležití činitelé.

Nejznámější chybou povahy jedináčků jest egoismus čili sobectví. Není to sice ono sobectví, které vyhledává vlastní prospěch na škodu jiného; jest to ono z počátku neuvědomělé sobectví, jež na myslí má především své „já“. Nekladou-li se mu meze a je-li dítko na ustálených zásadách vychováno, jež sobectví jeho nijak nevymítají, pak se může v onen horší druh sobectví zvrhnouti. Že v dítěti přirozená náklonnost k sobectví se stupňuje, toho příčinou jest nedostatek spoluvýchovy

sourozenců. Je-li dítě vychovááno o samotě, takže nikdy nevidí, že by se dávala přednost bratříčkům a sestřičkám, protože nikdy nemusí se s jinými dětmi dělit ani o lásku rodičů, ani o pokrm a nápoj, ani o oděv, hračky a pamlsky, samozřejmě, že vše jen sobě přivlastňuje a myslí, že vždy jen jemu všechno náleží a náležitosti musí a tak v jeho srdci utužuje se sobectví. Nedivme se pak, že vždy odporuje, neb do křiku se dává a hněvá se, jakmile něčeho nedosáhne, nebo vidí-li, že z jeho věci dostane se také darem někomu jinému.

Jak docela jinak to vypadá tam, kde jest více dětí a kde zvykají dělit se již o první talíř kašičky, o každou hračku, o věci malé i velké, ba i o lásku rodičů. Třebas dítě toto své vrozené sobectví i v nejedné bitce o zbytek jídla uplatňuje, přece konečně se poddá nezbytnosti, jeho sobectví ustupuje a na jeho místo nastupuje spřejnost, láska, ba, rozumným vedením též dobročinnost.

Také u jedináčka může časem, když dospěje věkem ozvat se cit spřejnosti a dobročinnosti, jen že to bývají chvíle ojedinělé, v nichž člověk takový sám se sebou zápasí a uvažuje, má-li dáti či nedáti. Neučiní-li dobrodiní hned, dokud náklonnost k němu se ozývá, pak zůstane jen při chtění — skutek — utek.

Když dítě, jež jako jedináček v domě bylo vychovááno a jež uvyklo myšlence, že vše jen je mu náleží, nejen pokud majetku se týká, ale i lásky rodičů a všech domácích — když takové dítě, v pozdějším věku dostane bratříčka neb sestřičku (což se také stává), velmi žárlivě na to hledí, že matka, která jindy jenom je laskala, nyní laská jiné dítě, že hračky, které jemu náležely, náleží nyní mladšímu, zkrátka, žárlí, že jest nyní o vše zkráceno. Jen těžko lze mu tuto žárlivost ze srdce vypuditi. Kde však děti v útlém věku vidí ještě jiné sourozence své, nejen že nežárlí na sebe, ale jedno druhé miluje, dovede jedno druhému přinést leccos za oběť a jedno k vůli druhému leccého dovede se zřici. Když se pak mimo to děti stýkají s jinými dětmi a mají příležitost sdílet s nimi své radosti, ba mnohdy i mnohou žalost, když uvykají i mnohé vzájemné blahovůli, tak vzrůstá v srdci dítěte láska k bližnímu — a smysl pro obecné blaho. Vmyslete se jen do školy, kde pohromadě sedí děti rodičů bohatých i chudých. Prvější oplývají mnohdy potřebami školními v takovém množství, že jich ani nepotřebují. Děti chudé nemají ani toho nejnütnějšího. Děti vidí, že chudí dostávají od pana učitele mnohé věci zdarma, protože si jich koupiti nemohou. Mají příklad dobročinnosti a soustrasti s chudobou. — Nejednou naskytne se jim příležitost, že mohou poskytnouti pomoci dítěti, jemuž se něčeho nedostává. — Děti půjčívají si vzájemně péra, tužky, sešity; ba pomáhají si v úlohách. Tím pěstuje se u nich vzájemná svépomoc, dobročinnost a soustrast. Tato pak, počala-li již jednou mezi dětmi vzrůstat, šíří se dál. Mnohé hladové dítě prosí po jiném: dej mi kousek chleba, buchty a pod. Jindy má roztrhaný kabátek a jiné, bohaté, má obnošený ještě dosti dobrý. Naším působením na prosbu chudého jistě mu rádo poskytneme, čeho chudé dítě potřebuje.

Tento skvost — dobré útrpné srdce — nezaskví se u jedináčka a dítěte soukromě vyučovaného a vychovávaného nikdy, nebo jen velmi zřídka. Ono postrádalo spoluvýchovy sourozenců a jiných dítek — ono necítilo bolesti s plačícím bratříčkem — ono se neradovalo s radující se sestřičkou — zůstalo na city chudé, chladné. Třeba ono miluje své rodiče a nejbližší příbuzné, přece k cizím zůstává chladným, až zatvrzelým.

Jiné dítě z četné rodiny, majíc mladší sourozence, nejednou musí svoji hračku postoupiti mladšímu; dostane-li pamlsek, schová jej pro mladšího bratříčka neb sestřičku, učí se obětovati svůj majetek z lásky. A třeba není někdy mezi sourozenci dosti pochopení pro tuto obětavost a k dosažení majetku nějakého (ovšem v dětském smyslu) zdvihají se pěstičky a křik a pláč, za chvíli vše ztichne, děti se smíří a hrají, jako by se nic nebylo stalo. Tak se učí povolnosti a smířlivosti.

Odkud má se tomu naučiti jedináček? A přece, když vstoupí do života, kolik to naň čeká bolestných zkušeností, kolik zklamání, kolik křivd a utrpení! Kde pak se měl takový člověk, jenž jako jedináček vyrostl, učiti snášeti křivdy a třeba nespravedlivě trpěti a při tom odpouštěti a příliš se netrápiti? Protože ho jenom hýčkali, všechnu trýzeň od něho vzdávali, pořád se s ním mazlili, vychovali z něho člověka přecitlivělého, jehož každá nemoc, každá tíseň k smrti pálí a bolí. Z těch vzrůstají lidé těžkomyslní, stále uplakaní, na jiné straně urputní a mstiví ano i lidé, kteří, než by trpěli, raději umírají. (Dokončení.)

ANT. SELLNER.

Škola proti tuberkulose.¹⁾

Rodičům a vychovatelům mládeže napsali

MUDr. Decoudier,

lékař m. s. a inspektor pro ochranu dítek

a

H. Bilièrová,

ředitelka školy v Limoges.

I.

Kterak předejítí nemoci.

„Dobré jest léčiti nemoc, ještě lepší však předejítí jí“, pravil Labussière, vyslanec a starosta limogesský, na sjezdě lékařů v Haut-Vienne dne 1. srpna 1901.

Kolik dětí a matek, kolik dělníků bylo by zachováno svým rodinám a společnosti, kdyby každý spolupůsobil, aby se předešlo nemoci! Co slz, co smutku, co zkázy by se zamezilo, kdyby náklonnost k radovánkám a požitky všeho druhu nevládly lidskou vůlí!

Tuberkulosou umírá ročně 60.000 Angličanů, 90.000 Němců a 150.000 Francouzů.

Kdybychom k těmto 300.000 pohřbům tří předních velmocí evropských připojili počet zemřelých tuberkulosou z ostatních zemí, dostali bychom číslo závratné.

¹⁾ Pojednání to vyšlo ve formě učitelské příručky s názvem „Hygiène et tuberculose“ v „Bibliothèque de l' école moderne“, pořádané vynikajícími paedagogy G. Bonnierem a A. Seignnettem.

Války nevyžádaly si tolik obětí!

Vyvstala nemoc, ohrožující všechny třídy lidské společnosti zejména dívky.

Vylíčiti její nebezpečí a seznati nejúčinnější prostředky antituberkulosní, budiž úkolem těchto řádkův, určených především školám, východišti to zápasu proti tuberkulóse.

II.

Kterak předejiti tuberkulóse.

Hlavní prostředky antituberkulosní spočívají v moci obecnstva. Mnoho záleží především na ozdravení měst a nečistých bytů, na desinfekci místností a předmětů při epidemiích a nakažlivých nemocech, na stavbě a nepřepiňování škol, kasáren, nemocnic, dílen a závodů, na zavedení plivátek a j. v.

Další prostředky týkají se hygieny osobní. Jsou to: potrava, oděv, obydlí, čistota, přetěžování, alkoholism, kouření tabáku a p.

A kdyby veřejná moc nezanedbávala ani jediného ochranného prostředku proti nakažlivým nemocem, zejména proti tuberkulóse, je přední povinností každého, užiti prostředků, které máme po ruce, abychom se vyvarovali této strašlivé metly.

Obecnstvo navyklo si očekávati prostě výsledky institucí, pročez je důležité dáti školní mládeži praktické pokyny, poznatky hygieny, které se zdravím úzce souvisí, jako mluvnice s učbou jazykovou, jako arithmetika s učbou počtářskou.

Dostane-li se mládeži již ve škole základu zdravotnictví, jako se jí ho dostává ve vyučování jazykovém a ve vědách, pak dojista polepší se značně lidové zdraví.

III.

O návyku.

Abychom mohli zdůrazniti potřebu, by záhy dbáno bylo ochrany proti nemocem, stačí citovati několik řádků uveřejněných v „Gazette des Hôpitaux“.

Perrier, vrchní lékař společnosti severní dráhy francouzské, sestavil následující zvláštní statistiku.

Na severním nádraží zavedena byla plivátka a zároveň ustanoven zřízenec, jenž měl počítati cestující, kteří by jich užili. Tento byl výsledek jeho pozorování: 18. října od 5. hodiny odpolední do 1/2 6. hod. přešlo kolem plivátka 940 osob, z nichž 11 vyplilo na zemi a pouze 3 do plivátka; 19. října v půl hodině šlo těmi místy 860 cestujících, z nichž 19 vyplilo na zemi, 2 do plivátka.

Příštího dne ve čtvrt hodině minulo plivátka 1280 osob, nikdo jich neupotřebil, 12 však se jich vyplilo na zemi.

„Z toho je zřejmo, že ještě mnoho času uplyne,“ poznamenává „Gazette des Hôpitaux“, než »zdravotní obava« před prachem z hlenu pronikne duchem niass.“

Připomínáme, že bude na našich dětech, aby tato »zdravotní obava« před prachem z hlenu rozvila se již v mateřských školách a navázala na všechny stupně veřejné učby.

O t á z k y : Které jsou hlavní prostředky, jimiž lze čeliti tuberkulose? — Které jsou osobní prostředky? — Co je naší povinností? — Které návyky si osvojíme? — Proč se zařizují plivátka? — Které myšlenky ve vás vzkličily ze statistiky Gazette des Hôpitaux?

Cvičení slohová.

1. Pište přítelkyni a vylište jí, jakých obětí pohlcuje tuberkulosa, jaké nebezpečí hrozí lidem z této nemoci a čím by mu bylo lze předejiti!

2. Ve vaší třídě zařídili sešitek s nápisem: „Zdravověda, rady a praktické pokyny pro zachování zdraví“. Vy i vaše družky jste rády této novotě; pište své učitelce, děkující jí za vyučování zdravovědě, za její velikou péči, že vám zachovala dobré zdraví, největší to lidské jmění, a řekněte jí, co učiníte, abyste se jí odvděčily za zájem, jež měla pro vás!

Ú v a h y. Musíme býti vděční rodičům i učitelům, kteří radou a něžnou péčí starali se o naše dobré zdraví. — Zdraví je veliký poklad, oceňujeme jej teprve, když jej ztratíme. — Zdraví chraňme nade vše, jeho ztráta je nenahraditelná.

IV.

O tuberkulose.

„Tuberkulosa je nakažlivá nemoc, která ubíjí lidi každého věku, a je zejména údělem mládeže“, pravil o ní Dieulafoy.

Tuberkulosa zachvacuje všechna ústrojí; bacill, doktorem Kochem r. 1885 objevený, přimkne se nejprve na nejslabší místa organismu.

U dětí objevuje se tuberkulosa pod různými jmény, jako: zánět plic lalůčkový, zánět mozkových blan, tuberkulosní zánět pobříšnice, nemoci páteřní atd. U dospělejší mládeže řadí jako tuberkulosa plic, kožní tuberkulosa (lupus) a pod.

Francouzský lékař Laënnec byl první, který popsal tuberkulosu plic, jiný francouzský lékař Villemin r. 1865 dokázal, že tuberkulosa je „nemoc jedovatá, nakažlivá a neočkovatelná“.

Na lékařském kongresu v Londýně r. 1901 Dr. Koch vzbudil veliký údiv, prohlásiv, že tuberkulosa se nepřenáší hovězím dobyt看em na lidi, jak se až dosud za to mělo.

Tuberkulosa, již přezdělí „veliké vražednice“, je pro dívky nemocí dědičnou, vznikající též nastuzením a nedostatkem péče. Mnoho matek opouští domov, aby v dílnách a v závodech vykonávaly své práce, při čemž zanedbávají přirozené a něžné povinnosti mateřské.

U školního ditka vzniká tuberkulosa pobytem v přeplněných třídách, kde se kazí rychle vzduch, jakož i životem v internátech, kde nebývá dovolováno po libosti se vykřičeti a vyběhati na slunci a v čerstvém vzduchu.

(Pokračování.)

Rozhledy.

Školský rozhled.

Ochrana mládeže školou povinné. Ministerstvo obchodu se srozumění s ostatními súčasnými ministerstvy, rozhodlo se zavést šetření o poměrech při upotřebování dítek ku práci všelikého druhu, kteréž vyžadují ještě mnohého objasnění. Provedení toho šetření bylo svěřeno úřadu pro statistiku práce v ministerstvu obchodu.

Úřad pro statistiku práce zahájil svůj úkol především tím, že v jednotlivých zemích vybral oblasti různé hospodářské povahy, aby tak vystihl všechny způsoby, jimiž jsou přidržovány dítky ku práci za nejrozmanitějších hospodářských poměrů.

Jako takové oblasti vzaty byly na příklad v úvahu:

velkoměsta, místa průmyslová, území s domácím průmyslem, malá města a městyse s nepatrným průmyslem a domácí prací, dále území s obyvatelstvem zabývajícím se převahou zemědělstvím, dobytkařstvím, lesnictvím, vinařstvím, ovocnictvím, zelinářstvím atd.

V těchto oblastech mají nyní prostřednictvím školních úřadů všechny obecné a měšťanské školy býti poděleny dotazníky, určenými k tomu, aby objasnily činnost dítek těmto školám příslušejících ve věku do 14 let.

Dotazníky jsou trojí a sice školní, třídní a osobní pro každé pracující dítko.

1. Školní dotazník, který jest vyplniti správě školy, obsahuje především některé otázky ve příčině organizace vyučování na dotyčné škole; dále poskytuje správě školy příležitost, aby se vyjádřila všeobecně a to, pokud možno na základě učitelské konference, dříve konané, o způsobech dětské práce ve školním obvodu se objevující a jejím rozšíření. Zde má po případě také školní lékař neb jiný lékař při šetření snad spolupůsobící podati své dobré zdání o vlivu práce na zdraví školní mládeže.

2. Mnohem kratší jest třídní dotazník, po případě podobný dotazník o návštěvě škol opakovacích a pokračovacích. Ten jest v podstatě jen k tomu, aby v něm byl vykázan úhrnný počet dítek dotyčné třídy příslušejících, pokud se týče vyučování opakovacího se súčasnících dle věku a pohlaví a uveden počet dítek pracujících, které jsou ve třídě.

3. Nejdůležitější úkol při šetření připadá beze vší pochyby třetímu vyšetřujícímu formuláři, dotazníku osobnímu, na který má dáti odpověď zpravidla třídní učitel neb učitelka, po případě učitel (učitelka) řídící opakovací vyučování, v příčině však dětí žádné třídě nepřináležejících správa školy. — Takový dotazník buď vyplněn pro každé dítě školou povinné aneb opakovacího vyučování se účastníci ve věku až do 14 let, které ve šk. r. 1907-8 aneb v hlavních prázdninách bezprostředně předcházejících konalo práce jakékoli, ať již v zemědělství neb lesnictví, na honech, v rybářství, v hornictví, v domácím průmyslu aneb domácí práci, v továrních závodech, při řemeslnících, při živnosti hostinské a výčepnické, v podniku obchodním neb dopravním, v domácnosti (opatrování dítek a p.) aneb jiné práce, jako na př. při podnicích divadelních a jiných veřejných produkcích, jako posel, roznašeč, podomní obchodník, staveč kuželek atd.

Při tom nebuď činěn rozdíl v tom, byla-li práce dítěte nějakým zvláštním způsobem zvláště odměňována nebo ne a buď zde přihlíženo i k těm dětem, které výlučně pro své rodiče neb osoby, které jim poskytovaly byt, byly činnými v jich závodě neb domácnosti.

Dotazníku nebude třeba vyplňovati jen u těch dětí, které ve vyšetřovací době výše vzpomenuté žádných prací nekonaly, aneb od svých rodičů a osob, které jim poskytovaly byt, jen výjimkou přibírány byly k nepatrné výpomoci.

Otázky, na které u každého pracujícího dítěte jest odpověditi, týkající se věku, pohlaví, rodinných poměrů dítěte a osoby poskytující mu byt, dále způsobu zaměstnání, pracovní doby, pracovního místa, odměny a zdravotních poměrů dítěte, jeho chování ve škole a školní návštěvy.

Nehledíc k vyjádření o zdravotním stavu dětí, které pokud možno vyžádati jest od lékaře, může většina dožadovaných zpráv podána býti od učitelů zajisté již na základě pozorování v učitelském povolání učiněných; kde však v jednotlivém případě nestačí osobní znalost poměrů, tam povede skoro vždy k cíli účelné dotazování se dítek aneb přeptávání u jejich příbuzných aneb u jiných osob důvěry hodných. Ovšem buďte taková udání ještě učitelem přezkoumána.

Jsou to tedy učitelé obecných a měšťanských škol, na nichž z velké části spočívá zdar šetření tohoto. Jen oni mohou odpovědět na otázky, které jest nutno činiti v zájmu důkladného vyšetření dětské práce, poněvadž svým povoláním stále přicházejí ve styk se školními dětmi a dle předpisu pozornost svou věnovati mají také chování dítek mimo školu.

Od horlivosti a porozumění, které učitelé při tom prokáží, bude v prvé řadě záviseti, zdali dat, jichž se při tom získá, bude lze také upotřebiti k lidumilnému účelu, k němuž jsou sbírána: k reformě a ke zdokonalení předpisů na ochranu dítek.

Jest jisto, že učitelstvo v tomto humaním podniku podporu neodepře.

Okresním školním radám rozeslán byl výnos zemské šk. rady ze dne 21. prosince 1907 ve smyslu výnosu c. k. min. vyučování ze dne 7. května 1907, jímž se dávají podrobnější pokyny v příčině zvláštních opatření pro výchovu a vyučování dětí slabomyslných, vzdělání schopných. Jistě jest již na čase, by se v prospěch těchto ubohých bytostí něco podniklo!

Čtvrtý učitel na 3třídní měšť. škole. Na okresní konferenci učitelstva škol měšťanských loni v září v Brně konané usneseno jednomyslně žádati, by do té doby než vyhoví se přání učitelstva, by čtvrtý učitel na trojtřídní měšť. škole systemisován byl, ustanoven byl aspoň odborný učitel pro vyučování němčiny. V důsledku usnesení toho žádala místní školní rada v Králově Poli za zřízení místa učitele pro němčinu; žádost její však v sezení c. k. zemské školní rady ze dne 10. ledna t. r. byla zamítnuta. —y

Úřední výkaz o **návštěvě měšťanských škol na Moravě** ve školním roce 1907/8 ve „Vládním Věstníku“ uveřejněný ukazuje, že návštěva značně stoupla. Přibýlo českých škol a též žactva. Počátkem roku bylo na českých školách 7500 chlapců a 7193 děvčat, na německých 5598 chlapců a 6717 děvčat celkem na českých školách 14.698 na německých 12.315. Němečtí rodiče dle této statistiky lépe pochopili význam vyššího vzdělání dívčího než čeští, neboť na německých školách jest více děvčat než chlapců.

Z praxe k zákonu Perkovu. Stížnosti českých místních rad byly šmahem německými okresními radami školními zamítnuty. Houfy dětí českých přezkoušeny a uznány velmi způsobilými pro školy německé. Také rekursy k zemské školní radě nepomáhají a většina z nich již zamítnuta, ostatní čeká týž osud. Přes to povedou se rekursy dále k ministerstvu a k správnímú dvoru, aby se ukázalo, jak má vypadati zákon Perkův. *Komenský.*

500 absolventů českých učitelských ústavů čeká dle „Měšť. školy“ (z nichž 360 připadá na Čechy) na místa a přes to „Čas“ doporučí kandidátům professury, kteří na ustanovení na středních školách málo mají vyhlídek, by doplnili zkoušky na školy měšť., tam že najdou umístění.

Anketa o opravě **středního školství** konaná od 21.—24. ledna vzbudila mnoho pozornosti. Ministr dr. Marchet zahájiv jednání, pravil: že celkem nelze nynější učební osnovy ani časově ani obsahově považovati za zastaralé, že by však bylo žádoucím, aby odstraněna byla veškerá zbytečná přítěž učiva, aby omezeno bylo mluvnické vyučování klasickým jazykům, aby změněna byla učebná osnova němčiny jako předmětu vyučovacího, aby zmodernisováno bylo učení dějepisu tím způsobem, že by přihlíželo se více k hospodářským a kulturním dějinám, aby v poslední třídě zavedena byla vlastivěda a rozšířena přednáškami o sociologii, aby reformována byla matematika, geometrie, přírodopis atd. Ministr poukázal dále na důležitost otázky, aby absolventům reálék byl umožněn vstup na universitu a uvedl, že ve veřejnosti usiluje se o to, aby humanistické gymnasium, jež třeba přetvořiti, a reálka, jež potřebuje změny, byly zachovány, aby však vedle nich zřízen byl nový druh nebo několik odrůd gymnasia. Vyučovací správa o této otázce uvažovala a očekává napjatě úsudek ankety. Bude-li zaveden nový druh středních škol, dlužno abiturientům těchto škol umožniti vstup na universitu, ačkoliv řečtině by se na takových školách již nevyučovalo. Veškeré změny byly by však bezúčinný, kdyby nebylo zároveň učitelstvo s to, aby dostálo úplně svému úkolu. Správa vyučování zabývá se proto již nyní otázkou vědecky a paedagogicky prohloubenější výchovy učitelstva. Ministr prohlašuje v závěrku, že anketa nemá nic společného s politikou a projevil přesvědčení, že anketa bude cennými popudy podporovati ministerstvo vyučování při řešení úkolů jeho. —

Anketě předloženy byly tyto otázky: 1. Potřebuje naše střední školství opravy? 2. Doporučuje se, aby byl zřízen nový typus střední školy? 3. Potřebuje nynější řád maturitní zkoušky a jeho provádění nějaké změny? 4. Jak by se mohl povážlivý nával do středních škol zamezit? 5. Je rozmnožení tělocviku a tělesných cvičení nutným? Pro tyto otázky byli ustanoveni referenti a korreferenti. Počet účastníků obnášel asi 60, mezi nimi 2 ženy. Kromě toho byli přítomni zástupci ministerstev.

Výsledek ankety jest tento:

1. Reálka se má doplniti osmou třídou.
2. Gymnasium zůstane, ale methoda vyučovací latině a řečtině bude valně změněna;
3. maturita zůstane, ale bude usnadněna;
4. zřízen bude nový typ střední školy bez řečtiny, ale s latinou a nějakým moderním jazykem. Více zřetele pak se má bráti k reálním a technickým předmětům. Toto řešení třeba nazvati šťastným. Jest nejlépe nerušiti zakořeněných už osnov a forem, ale postaviti vedle nich novou, ať

spolu zápasí o oblibu a úspěch. V tom směru ukázali se Poláci nejpokrokovějšími, kteří žádali, by vůbec bylo možno zakládati školy všemožných typů, po vzoru americkém. Co se týče usnadnění maturity, přijaty zásadně návrhy ministra Dra Gessmanna, aby z písemných prací ponechána byla jen práce z jazyka mateřského a zkouška ústní aby se nedála z každého předmětu zvláště, nýbrž ve způsobu rozmluvy z celku vědění. U maturity mají být všichni profesoři vyšších tříd a koloquium mají konati vždy tři kandidáti společně. Také známky na maturitním vysvědčení mají být odstraněny a nahrazeny pouze kvalifikací „zralý“, „toho času nezralý“ a „nezralý“.

České školy ve Vídni. Úředně zjištěno jest, že ve Vídni jest 20.000 českých dětí. Z těchto však požívá dobrodiní vyučování v jazyku mateřském ve školním roce 1907—8 pouze 855 dětí. To jsou ty, které chodí do školy „Komenského“ ve Vídni. Zajímavě jest srovnati, jak počet žáků na škole té rok od roku vzrůstá.

R. 1883—4	bylo ve třech třídách	174	žáků
R. 1884—5	„ ve 4	„ 317	„
R. 1887—8	„ v 10	„ 598	„
R. 1892—3	„ ve 14	„ 724	„
R. 1900—1	„ ve 14	„ 794	„
R. 1907—8	„ ve 14	„ 855	„

Lze si představit jakých hmotných obětí vyžaduje vydržování této školy. Ač mnohé soukromé školy s nepatrným počtem žáků práva veřejnosti dosahují (př.: turecko-židovská obecná s 23 žáky, Řecká škola národní (v I. okrese) se 44 žáky), škola „Komenského“ po 35tiletém trvání této výhody dosáhnouti nemůže, ač mezi 42 soukromými školami, kromě školy „Komenského“ jenom tři práva veřejnosti nedosáhly. Podotknouti sluší, že ze všech škol soukromých škola „Komenského“ největším počtem děti vykázati se může.

Česká střední škola má býti v dohledné době zřízena ve Vídni. Nutnost české střední školy ve Vídni je samozřejmá a je už dávným přáním české veřejnosti. Příspěvky na zřízení české střední školy ve Vídni přijímá: Ustřední banka českých spořitelů, Praha II., Ovocná ulice, pod značkou „Česká škola“.

Česká pokračovací škola ve Vídni. Z Vídně se oznamuje, že se tam stalo usnesení ve schůzi české v X. okrese, dle něhož od 1. srpna m. r. zřízena česká soukromá škola pro učně v X. okrese.

Definitiva okresních inspektorův. „Freie Schulzeitung“ přináší tuto zprávu: Zemská školní rada v Čechách usnesla se doporučiti ministerstvu návrh, aby okresní školní inspektoři jmenování byli definitivně. Jest to výsledek akce, kterou podnikli loni okresní školní inspektoři z řad učitelstva škol měšťanských a cvičných na úpravu svých poměrů. Požadavky jejich jsou stručně tyto: 1. aby ustanoveni byli definitivními státními úředníky a byli na roveň postaveni hlavním učitelům c. k. ústavův učitelských (IX. hodnostní třída, po 10 letech VIII., po dalších 10 letech VII. třída); 2. funkční přídavek 600 K ročně; 3. aby při vyměřování paušálu dietního a ostatního přihlíženo bylo k počtu škol a tříd; 4. pensionování dle platných pravidel pro státní učitele. Zemská školní rada vyslovila souhlas s většinou těchto požadavků, jen chce, aby před definitivou inspektoři strávili několik let

v postavení zatímním: Proti usnesení zemské školní rady podali 2 čeští členové její (red. Anýž a prof. Metelka) minoritní votum.

Zemský náklad na školství v Čechách pro r. 1908 jest rozpočten obnosem 40,930.732 K proti 39,300.000 K praeliminovaným na r. 1907.

Školství zemědělské a pokračovací. V anketě o reformě pokračovacího školství svolané „odborovým sdružením českoslovanským“ v Čechách bylo stěžováno, že pokračovací školství je u nás zanedbáváno. Zemský výbor stará se pečlivě o školství zemědělské, kdežto pokračovacího školství skoro nedbá. Na jednoho žáka zemědělské školy vynaloží se ročně 342 K, pokračovací školy však 3 K 83 h (v zemi převážně průmyslové!).

„Volná škola“.

Reformace náboženská — vlastně náboženský nihilism — stane se asi v národě našem nejnovějším sportem. Úkol náboženskou reformaci, či jak už pověděno — náboženský nihilism — propagovati u nás převzalo družstvo volných myslitelů — zakuklených zednářů — seskupených ve spolku „Volné školy“.

Chceme čtenáře „Vych. Listů“ seznamovati se vším, co spolek „Volná škola“ podniká, aby v naší vlasti, vlasti to Komenského, půdu zkypril pro toto jedovaté, zednářské símě, z něhož má vyrůst kdysi plod, Israele živící.

Chceme též čtenáře seznámiti s těmi slavnými důvody, kterými „volní mudrci“ podpírají svou zednářskou školu.

V čísle 5. „Volné školy“ roč. III., vystupuje MUDr. Fr. Veselý ve článku „Jak a kdy učiti děti náboženství?“

Čtenář této úvahy, skrz na skrz pravdě i denní zkušenosti odporující, vycituje již neupřímnost názvu toho článku, z jehož každého řádku číší zjevná touha, aby se dítě raději nikdy náboženství a modlitbě neučilo. Dítka nemají se dle autora učiti modlitbám v dětském věku, protože prý nechápou pojem Boha; učí-li staří děti modlitbám je z toho vidno, že ani oni nemají pravý pojem o Bohu.

Dítě ať se teprve modlí, až cestou rozumovou přijde k posledním příčinám přírodních zjevů.

Otázkou však jest, zda by učitelé z „volného království“ dítě nechali dospěti k Bohu, Tvůrci světa, jako poslední příčině, když je přece nad slunce jasnější, že volní myslitelé, topíce se ve vodách monismu Haecklova, zavrhnou a limine existenci Boha osobního; proto by zajisté dle učení jejich dítě modlitby vůbec ani nepotřebovalo.

Na to obírá se autor modlitbou k anděli strážnému a nazývá ji zdrojem všech dětských úrazů, protože prý děcko ponechává starost o svou osobní bezpečnost andělíčkoví. Děcko, když někam sletí a úraz si způsobí, pak prý dává vinu — andělíčkoví.

Jako dítě naučilo se spoléhati vždy a všude na andělíčka, tak zrovna dospělý člověk nespolehá na své síly, na sebe, nýbrž ve všem ponechává starost o sebe Bohu.

Proto také sám pracuje a dělá vše jen z poloviny, to ostatní má zaň udělati všemohoucí Bůh. Těžko při takových slovech nepsati satiry. Vždyť i dítě i dospělý jest učen, že by také spoléhání hříšným bylo.

My jsme byli hrdými, že cizina chválí pracovitost našeho lidu, naše matičky staré byly personifikací práce, a tu čteme, že náš pracovitý lid při práci je polovičatý, ledabylý a chce, aby Bůh za ně pracoval. Než čtème dále! Žádná kniha na světě prý nenatropila tolik zla, jako bible. A vite proč? Bible prý varuje člověka před prací duševní a líčí mu práci tělesnou jako trest boží za první hřích. „Pak se divte,“ volá pisatel, „že práce není vážena, když dětem vštěpuje se nesprávný oázor o práci.“ Kde autor čerpal takovýto výklad bible o práci, neudává. Takový výklad může vyrůst jen v překrouceném, volném mozku! Právě náboženství křesťanské práci posvěcuje vzorem Spasitele a vysoko ji cení.

Mohli bychom posloužiti jinými důkazy, jak nespravedlivě a strannicky pohlíží na bibli a vše, co s ní souvisí, leč to si necháme až jindy. Na konec článku oficielní „volný“ a otřepaný vzlykot: Náboženství buď volné, Bůh budiž vysvobozen z vězení kněze, každý člověk buď knězem „volné myšlenky“, náboženství jest uniformou pro nemyslící davy — světe žasni — svěřací kazajkou pro duchy volné.

Důvody, jež pisatel uvádí pro reformu modlitby — vlastně její odstranění — jsou velmi ubohé a stěží jimi rozumného člověka od učení modlitby odvrátí.

V 6. čísle „Volné školy“ druhý doktor, známý Břetislav Kalandra, označuje kosmosociologický monismus, vyslovující jednotnost všeho přírodního, duševního a socialního dění, podřaďující všechny jevy fysikochemické, biologické, psychosociologické pod jeden zákon, za nutný důvod pro — „Volnou školu“.

Kosmosociologický monismus může prý jen vznítiti v jedincích radost z života a vůli k životu.

Tento monismus vyžaduje pronikavou reformu výchovy; předpokládá rozsáhlé a hlubší vědomosti, znalost konkrétních jevů, smysl pro vědeckou metodu, pružnost mysli, výcvik a pohotovost úsudku, pochopení vědou daných abstrakcí. Jen tak dovede se individuum (volné?) v světě a v životě správně — vědecky — orientovati, tedy dospěti k vnitřní zbožnosti, dosáhnouti vnitřní harmonie a tím spokojenosti a štěstí. Tak, milý čtenáři, tato „huspenina“ učená podává návod, kterým lze vykouzlití ráj, o němž se „Volná škola“ sní. Jen jedna vážná obava kalí obzor, za níž rysuje se ráj volné budoucnosti a to obava, zda budou moci lidé (o žácích obecné školy nemluvě) dopracovati se až na dno učené nauky kosmosociologického monismu a zda obyčejný žaludek stráví tuto nezáživnou stravu, aby přešla v krev a mozek monistického individua.

Nevěřím, že by tímto novým monistickým náboženstvím se vykouzlití na zemi naší ráj a bezpochyby tomu nevěří ani dr. Kalandra, protože hned o několik řádků níže mluví o „osamostatnění soudnictví a rozšíření jeho kompetence“, o „zlidnovění vojska“ atd.

Každý by dle předcházejících řádků myslil, že monismus vysvobodí nynějšího člověka křesťanstvím zpitomělého a neschopného ke konání něčeho prospěšného ze tmy, vysoko pozdvihne k nebetyčným monistickým metám — a zatím i budoucí soudnictví a lidové vojsko bude míti opět práci s monistickým individuem na důkaz, že autor a jeho kosmosociologický

monism, obhajující „Volnou školu“, je čirý nesmysl, když nemá té intensity, aby odstranil méně vyspělé, zanedbané, zakrnělé, mravně, duševně choré, které budou prý v monistickém království vychovávat zvláštní paedagogové. Tak vidiny o budoucím ráji, které jednou rukou nádherně, v rozkošných liniích, ovšem imaginerních vykresleny byly, druhou rukou na dobro jsou rozprášeny!

Ke konci úvahy monistické uvádí pisatel již celý „aparát“ školský, který bude pečovat o rozkvět budoucí „volné školy“: v každé zemi bude (ustanovil jako zákonodárce) 110 učitelů, 20 lékařů, 40 zástupců za ostatní třídy v zemský školní výbor. Tento výbor ze sebe zvolí 42 člennou radu. Podobně ustavil mnohočlenný krajský školní úřad a obecní školní výbor. Tak „aparát“ by už byl zde, jen ještě schází „volný“ lid, aby autor mohl provést na něm „státníkovu zkoušku“.

Ještě třeba poznamenati, že pisatel dovoluje zřizovati soukromým osobám a korporacím školy. Že těmito „korporacemi“ nejsou myšleny kláštery a „soukromými osobami“ katolíky, jest jisto při známé zášti jeho proti katolíkům. Těmito korporacemi a soukromníky možno si snad mysliti jen příslušníky Israele, který „Volnou školou“ křesťanům sice náboženskou výchovu chce zničit, ale sobě nechává zadní dvěře otevřeny pro talmudistickou výchovu svých dětí.

V čísle 7. „Volné školy“ nařiká kterýsi intelligent na stávající středoškolský systém, že nedává „volným“ čeho nutně třeba pro život, ubíjí zdraví, sny a touhy, znásilňuje duše, poručí konati, co se „volné“ duši protiví a na co jen s pohrdáním a vztekem hledí.

Každý den počíná a končí modlitbou. (O hrůza! To může volnou duši přivést v delirium.) Modlitba (právě tak jako gesto, jímž se dělá znamení kříže) není než zvláštním druhem zařikávání; nejsme tu nikterak příliš vzdáleni od náboženských úkonů, které vykonávají čarodějové nejnižších plemen divošských ve Střední Africe.

Číslo 8.

V tomto čísle redaktor „Volné školy“ Dr. Bartošek podnikl útok na kříž ve škole.

Kříž musí ze škol ven, z těch škol, které katolíci vysokými přírážkami vybudovali.

Pohled na kříž mládež sesurovuje jako pohled na jakoukoliv pravdu. Příklad: malý chlapec viděl zařezávati nějaké zvíře; v jedné chvíli vzal kuchyňský nůž a podřízl mladšího bratra na kolébce. Pohled na kříž by mohl vznítiti v dítěti krvežíznivost, proto s křížem ze školy ven. Tu a onde se stalo z pověry, že byl netopýr přibit na vrata stodoly, tím ovšem je vinen kříž ve škole, a proto s křížem ze škol — ven!)

Učitelé prý mají mnoho zkušeností, že kříž sesurovuje mládež, a žádají se, aby tyto zkušenosti p. dru Bartoškoví do redakce „Volné školy“ zaslali ku uveřejnění. Jen ať se tak stane, těšime se velice na tyto „zkušenosti“ volných.

1) Trochu jinak ovšem soudí i rozumní protestanté jak dosvědčuje toto: Na schůzi „Kostnické Jednoty“ v Praze řekl protestant Mg. Ph. Čermák z Vinohrad: „My chceme volnou školu na podkladě náboženském, ale ne takovou, o jakou se u nás v Čechách usiluje. To je atheism, s nímž jiti nikdy nemůžeme, jako se žádnou stranou, která hýčká ve svém středu atheisty.“

Konečně kříž musí ze škol ven z toho důvodu, poněvadž do školy chodí nejen křesťanské děti — ale i děti jiných vyznání (ovšem židé) a ty pohledem na kříž jsou ve své svobodě náboženské znásilňovány! Z důvodů těchto budiž kříž ze škol odstraněn! Co říkáš, milý čtenáři, na tyto klassické důvody?

Ještě malou ukázkou z téhož čísla „Volné školy“ chci ukázat, která dokumentuje tu hroznou zášť proti křesťanské škole a kterou „Volná škola“ očkuje své čtenáře na divoké janičáry a k boji vybízí. Píše: „Ukolem lidské společnosti jest, dospěti ku mravní dokonalosti. Víme však z historie, že doby nejvyšší moci kněžské byly zároveň doby nejhroznější tmy a nejhnusnějších zlořádů. Rouška náboženství dovede zakrývatí nejpodlejší zlo-syny lidské. Je tedy záhodno a rozumně, hledati mravní dokonalost ve stínu černých kuten?!)“

Pracujme k uvolnění školy na všech stranách.“ Na to podává vzorec žádosti pro rodiče, aby jejich děti nemusily obcovati náboženským výkonům: mši sv. a zpovědi a sv. přijímání.

Jakou radost měla by „Volná škola“ kdyby tak mohla napsati o Rakousku, co se sděluje z Říma: . . . V Římě je zvolen starostou žid Nathan. Prvním jeho dílem byl zákaz účastenství kněží katolických při pohřebních průvodech. A druhé dílo je ještě lepší: Obecní rada se usnesla na odstranění kříže ze škol a vyloučení náboženství ze škol.

Dle jejího pak vzoru chtěli i sociální demokraté v Turině odstraniti kříže a vyučování náboženství ze škol. Sociální demokraté však utrpěli důkladnou porážku. Z 59 městských radních hlasovalo 46 pro vyučování náboženství, 12 proti a 1 (žid) odevzdal prázdný lístek. To byla odpověď Turina římské zednářské radě městské.

Přírodní vědy.

Zvířecí psychologie. V „Učitelské Besedě“ 1907 pojednává Dr. Ot. Kádner ve článku „Dva nové doklady ze zvířecí psychologie“, o pokusech konaných se zázračným koněm „chytrým Honzem“ pana z Ostenu v Berlíně a se šimpanzem „Konsulem“, patřícím do cirku Schumannova. Denní listy byly plny zpráv o výkonech těchto dvou živoků, z nichž se soudilo na duševní schopnosti zvířat a jejich způsobilosti k dalšímu vzdělání. Tak dle zkoumání Alberta Molla, předsedy psychologické společnosti berlínské, kůň počítal a psal hodiny, udáváje počet hodin nohou pravou, počet minut levou; vyhledal dle nápisu na tabulce, před oči mu předvedené, na dvoře hadřík téže barvy, jak napsáno na tabulce atd., jenže podivno bylo, že vše to prováděl, dokud pán z Osten byl přítomen, aneb dokud na tabulku nebylo napsáno, čeho p. z Osten neviděl; jinak pokus selhával.

1) Srovnej co psáno bylo v jednom čísle „Volné myšlenky“ z r. 1907:

V „temném středověku“ „nahrazovala církev v mnohém ohledu moderní stát, tehdy kněz byl soudcem, učitelem, lékařem, diplomatem, filosofem, zkrátka — vším“. Tak psal Dr. Bartošek. Když toho však nyní potřebuje, dokáže, že kněžstvo nikdy nic nedělalo, než tylo z mozolů lidských, a že „doby nejvyšší kněžské moci byly dobami nejhroznější tmy a nejhnusnějších zlořádů“ atd., jak si kdo přeje. Důslednost volného myšlení! — m —

Druhý pokus proveden komisí, v jejíž čele byl známý fyziolog Stumpf a tu shledáno, že kůň jednal dle velejemných pokynů, jako sklonu hlavy, pohybu očí, odstupu a jiných pokynů svého pána a hlídačů. Podobně odhaleny „duševní“ výkony šimpanze „Konsula“. Souhlasíme proto s drem Kádnem, když dí: „Je vysvětlitelné, že se ve zvířecí psychologii pohybujeme na půdě velmi kluzké a nejisté a že i nejstřízlivější badatelé někdy přestřelí a příliš anthropomorfisují. Nesmíme si na př. hned mysliti, dívá-li se na nás pes a vrtí ohonem, že již rozumí našim slovům; nebo že pes, zalézal-li před námi pod stůl se svěšeným ohonem, jeví tím mravní stud, jak myslí Schultze (Seelenkunde), nýbrž je to dojistá jen projev strachu; také nevíme, zda-li červ, na nějž jsme šlápli, svíjením těla projevuje bolest atd. Zkrátka, právě ve výkladu a důkazu duševních stavů zvířecího nitra nelze ani dosti vybízeti k opatrnosti a střízlivé kritice.“ — *ch* —

Zbloudilé telegramy bez drátu. V poslední době podnikla švýcarská vojenská správa opět pokusy s telegrafií bez drátu. Za tím účelem byl v odlehlém údolí na úpatí Dent de Moreles postaven přijímací přístroj. Příčný drát byl místo na dvou stožárech upevněn na dvou skalních stěnách. Chtěli se spojit se stanicí Rigi a drát byl v tom směru natažen. Když telegrafista čekal na zprávu z Rigi, obdržel depeši v ruské, pak druhou depeši v anglické a na to několik telegramů v německé řeči, jež obsahovaly zprávu o zdravotním stavu německého císaře. Překvapení bylo veliké a konečně se zjistilo, že přístroj přijímá všechny telegramy z jižní Anglie. Telegramy byly velmi zřetelné a každá depeše byla třikráte opakována, aby se zabránilo nedorozumění. — *g*.

O radiu zjištěny v poslední době nové zajímavé věci; vydá-li se totiž rubín působení paprsků radiových, změní se v korund, čímž ovšem pozbude ceny — barva jeho nejprve zřívá, zmodrá, sezelená a pak sežloutne. Safír rovněž sezelená a pak sežloutne. Bezbarvý korund změní se v topas. Ponevadž všechny tyto drahokamy (korund, safír a rubín) mají totéž chemické složení, jsouce jen rozličně zbarveny, vyvozuje se z toho, že lze radium nalézt jen v blízkosti ložisek korundových, nikoli rubínových a safírových, která by jeho vlivu nemohla vzdorovat. — *g*.

Nejstarší lidské plémě žije na ostrově Ceyloně a nazývá se Vedda. Jsou to pozůstatky prvotních obyvatel Indie. Plémě to jest nízkého vzrůstu, nemá ani náboženské, ani ethické, ani společenské organisace, žije v lesích a živí se masem ryb, žab, kachen a jiných živočichů, jež možno uloviti bez zvláštní umělosti. Zbraní neznají skoro žádných. Barev nerozeznávají, nikdy se nesmějí a nemají také žádného ponětí o hudbě. Divný tento lid přebývá ve východní části ostrova a poněmáhle vymírá. Byla proto na ostrov vyslána zvláštní komise, aby fonografem a kinematografem zachránila aspoň nějaké ukázky ze života, obyčejů a jazyka divného tohoto plemene.

Učitel.

Mořské výzkumy. Professor Agassiz uveřejnil svoje výzkumy týkající se květeny a zvířeny Tichého Oceánu. Jak ze zprávy jeho zřejmo, vyskytují se živí tvorové v moři až po jistou hloubku, ne hlouběji než 171 sáhů pod hladinou. Dále následuje říše naprosté smrti, jež sahá až po vrstvy 50—60 sáhů nade dnem mořským. Zde znova počínají se ukazovati živí tvorové. Ústrojí těchto zvířátek a rostlinek je ovšem přizpůsobeno ohromné tíži vody, kterou je jim nésti.

Posunování hranic ledovců. Skoro všude na zemi pozoruje se nyní ustupování hranice ledovců. Úbytek obnáší ročně 4—5 m, místy dokonce

více než 20 metrů, kdežto nezměněný stav nebo postup o několik málo metrů mohl býti zjištěn jen na několika málo místech. Tak jeví ledovce v Alpách a v Pyrenejích, které ještě před několika lety se neměnily nebo slabě postupovaly, neklamné známky ústupu. Četné malé rovněž v Alpách, v Dauphiné a v Savojsku a v Pyrenejích ležící ledovce v posledních letech úplně roztály. U jiných nastal opět takový úbytek vody při tání, že sváděná voda již pro umělé zavodňování a průmyslové závody nestačí. V Kavkaze ustoupila ledová hranice u Bartaie za čtyři léta o 55·5 m, v Tianšanu v Asii u Mataou d' Illi ve dvou letech o 36 m, v Kaskádovém pohoří Severní Ameriky u Mount Rainera v 37 letech o 250 m, u Nisqually v téže době asi o půl kilometru, v Andách Ecuadoru v 30 letech o 150 m a také v rovníkové Africe ustupuje ledovcová hranice Mubuhu na východních svazích Ruvenzori ponenáhlu nahoru. Poněvadž rozsah ledovců záleží z valné části na teplotě a srážkách, jest ústup ledové hranice důležitou okolností pro posouzení klimatických poměrů. Klimatické periody opakují se totiž v době 35 let, jak ze stoupání a klesání Kaspického moře a také dle postupu nebo ústupu ledovcových hranic dle E. Richtra na celé zemi shodně lze pozorovati. Nyní nalézáme se dle toho na celé zemi v suché periodě. — g.

Slovanský obzor.

Rusíni.

Srovnávací anatomie života učitelského našla si přístup také k Rusínům. Netřeba se ani tak příliš podívat. Tam, kde v západních krajích našeho mocnářství byli učitelé již před 10 lety, marně směřují učitelé polští a rusínští v Haliči. Zdá se, jakoby lid haličský příliš nestál o heslo „Osvětou k svobodě“, zvláště, když osvěta oběma národním kmenům haličským plně a obojstranně svobody přinést nikdy nemůže. Musí jeden kmen přivést ku vědomí toho, co ztratil, druhý pak ku poznání, co by ztratil. Že za takých poměrů učitelstvo nemá té váhy, jakou by očekávalo, je přirozeno. Starší generace učitelská, vyrostlá v poměrech bídných, jest nové době za každý krok k lepšímu vděčna. Nová však, nepoznávši zla dob minulých, touží již dále. Duch nové doby proniká ji na skrze. Hledají se všude příčiny, jež stav učitelský nechávají daleko od cíle vytouženého. Potěšitelnými jest přiznání nemalých nedostatků vlastních ať již se jeví ve přípravě na stav učitelský aneb v samém působení učitelstva.

V té příčině podjal se Ivan Juščišin v rusínském „Učiteli“ nevděčné práce podati diagnosu všech nedostatků ve společnosti učitelské, ač byl si vědom, že od těch, jichž se týká, bude nazván denunciantem. Obvyklé vady učitelstva vidí v domýšlivosti, v sebelásce a přeceňování vlastních schopností u mladší generace, uzavřenost, neupřímnost a nedostatek smyslu pro další sebevzdělání u generace starší, již, jako lépe situované, doporučí opatřiti si aspoň skrovnou knižnici.

Aby úkol učitelstva — vyučovati ale také vychovávatí národní dorost — byl usnadněn, doporučuje po příkladě slovinském společenské večírky učitelů s rodiči.

V další části své práce zabředl, žel Bohu, v osidla t. zv. morálky vědecké, jež ovšem také chce vésti lidstvo ku mravnosti leč motivy zcela

přirozenými, zejména poukazem na vlastní škodu vznikající z nemravnosti a pak na souhlas a úsudek společnosti lidské, o němž známo, že se mění s prostředím, v němž kdo žije. Zaráží z okolí nynějších stoupenců Schopenhauerových, (jenž vyčítá náboženské morálce podněcování duchovní ziskuchtivosti tvrzením, že katolík činí dobro ne pro ně samo a pro Boha, ale pro dosažení věčné blaženosti) věta „Mravný člověk chová se ve všem a všude korektně. Dbá o své osobité dobro a štěstí své rodiny“.

Vychování má ovšem za úkol (ač ne jediný) připravit dítě také k tomu, aby v životě kdysi samo se uplatnilo a svoji existenci si zabezpečilo, k tomu však klade škola obecná jen první počátky. Doba moderní vyžaduje krok za krokem, ale důsledně v různých oborech lidské práce vzdělání odborného.

Novely Kosty Tanusenka z učitelského života ukrajinského velmi zábavně a poutavě vypisují radosti a strasti učitelské práce mezi lidem venkovským tu šlehající bodrý lid venkovský bičem jeho vlastních chyb, tam pak podávající hořké pilulky, jako remedium nepředloženého kroku učitelova. Podávají také příležitost pohlédnouti do rusínských škol na Rusi. Jsouť dvojího druhu: farní církevní a ministerské. Ony jsouce pod dohledem národně cítícího duchovenstva, jež sleduje pečlivě práci učitelů, studentů i akademiků a provází je radou i pomocí, prospívají dobře. Leč učitelé na nich nejsou příliš stkvěle placeni, školy pak samy nejsou zabezpečeny finančně. Druhé, ministerské, jsouce zabezpečeny, mají učitelstvo odborně vzdělané a daleko lépe placené, však v národním životě spoutané různými úředními výnosy, jež na př. i zakazují užívatí řeči ukrajijsko-ruské při vyučování leda jen ku výkladu těžkých ruských frází.

Sotva který národ má tolik činiti s analfabety jako Rusíni. Poslední sčítání, přinesši na veřejnost obrovské procento neznalých písma, dalo podnět ku akci na odstranění analfabetismu. Celá intelligentní veřejnost rusínská byla v časopisu „Ruslan“ vybídnutá, aby se činně účastnila akce té, buď podporou hmotnou (penězi a knihami) neb prací skutečnou. Zvláště učitelstvu uloženo chopiti se obtížné úlohy a pořádati po venkově kursy jazyka rusínského, jež v týdenních 3 hodinách mají „žactvo“ různého věku, pohlaví a stavu naučiti prozatím aspoň psáti a čísti, počítati do 100; poskytnouti znalosti metrických měř a vah. Duchovenstvu pak zbývá při rozličných příležitostech, kdy lid do fary přijíti musí, zkoumati, nejen zda ve pravdách náboženských jest obeznalý, ale zda také dovede z modlitebních neb jiných nábožných knih čísti a v matriky se řádně zapsati. Jako pomůcky užívá se v kursech slabikáře Onufrija Soltisa (48 stránek za 20 h). Práce to obtížná, ale lidumilná, za niž lid jistě bude účastněnému učitelstvu vděčnější než za politické řeči.

O kursech pro analfabety mluví se již leta. Výsledek však doposud byl roven téměř nule. Právem nařiká referent rusínského „Učitele“ na povolané kruhy, že se opakují pouze konáním schůzí a schvalováním resolucí a tím považují svůj úkol již za vykonaný. Zemská školní rada povolila použití školních místností ku konání kursů, však bylo ho jen v několika případech dosud použito. Kdežto Poláci přičiněním „Towarzystwa szkoly ludowej“ zařídil již r. 1905./6. kursů pro analfabety 23 (navštěvovalo je 1668 osob), mělo 3000 rusínských obcí podobné kursy pouze 3.

Ze zpráv zemské školní rady haličské za r. 1905./6. vysvítá, že ve východní Haliči učí jeden učitel průměrně 100 dětí. Návštěva školy

v západní části země jest lepší než ve východní rusínské. Není dostatek odborně vzdělaných osob učitelských. Při všem pokroku civilisace vykazuje Halič přece ještě 2771 učitelů buď zcela nekvalifikovaných, neb uměle kvalifikovaných (udělali zkoušku s „dispensí“), z nichž celé 2000 jsou Rusíni.

Škol přibylo za rok 5 rusínských a 90 polských; dle toho stavu měli Rusíni o 697 škol, v nich o 3647 tříd a o 327.476 školních dětí méně než Poláci.

XX. ročník „Učitele“ orgánu rusínského „Družstva paedagogického“ vychází za nové redakce Dr. V. Ščurata s pěkným obsahem. V 1. sešitě příjemně překvapuje překlad miloučké legendy „Přečistá a anděl“, líčící Pannu Marii jako dobroditelku chudých pastýřů, jimž rozdala zlatý prach darovaný třemi králi a jako vzornou matku. Vykázala z domku nazaretského i malinké andělky, chtějící posluhovati Ježíškovi řkouc jim, že by byla špatnou matkou, kdyby starost o Ježíška přenechávala jen jim. Až když viděla, že pláčou, dovolila jim občas v domek zavítati.

Úvěrní rusínské družstvo „vzájemná svépomoc učitelstva“, má 104 členy se 120 členskými desetikorunovými podíly. Pojišťování obstarává i rusínským kollegům vídeňský Beamtenverein, jenž bohužel má i v našem učitelstvu mnoho stoupenců a zástupců. Známé proč. Ukazují to číslice. Německé učitelstvo v Čechách pojistilo za 23 roků u toho ústavu 4017 osob. Za to dostalo od ústavu 61 280 K 82 h provise, důvěrníkům v učitelstvu pak za vybírání měsíčních splátek vyplacena odměna 106.190 kor. 68 hal.

Ministerstvo kultu zřídilo místo zemského inspektora pro nauku o hospodářství v národních školách a mužských učitelských ústavech v Haliči.

Slovinci.

Jednota pro zbudování „učitelského konviktu“ měla koncem roku v Lublani valnou schůzi. Čítá 48 zakládajících, 389 řádných a 250 podporujících členů. Jmění měla 58.500 K 58 h, skoro o 15.000 K více než roku předešlého. Ve prospěch jmenovaného spolku vydány nákladem 20.000 svazeků Žirovnikovy nár. písně pro školní mládež. Bylo proneseno přání, aby ještě letošního roku učiněn byl počátek se stavbou konviktu na památku 60letého jubilea panovníkova. Kdyby každý učitel se zavázal přispěti jistým obnosem ze svého platu, bylo by možno podnik ještě letos uskutečniti. Vydáno v té příčině v učit. listech svolání. Ústav má nésti nápis „Učitelstvo sobě“. Obětavost slovinského učitelstva jest v této otázce příkladná. Také některé obce se přihlašují za členy zakládající.

Snaha po svépomoci v učitelstvu jeví se také vyzváním mladších učitelů, aby rozhlížejíce se po družce života, měli zřetel především ku dcerám starších svých kollegů.

Městská rada v Lublani se usnesla, vložiti do rozpočtu na r. 1909 obnos na vydržování zvláštního školního lékaře. Rozhodnutí to jest výsledkem přátelské schůzce rodičů s učiteli, na niž učitel Dimnik přednášel o školním zdravotnictví.

Organisační příspěvek slovinského učitelstva obnáší pro okresní jednotu 3 K ročně, s časopisem pak „Učiteljski Tovariš“ 11 K.

Sjezd učitelstva v Gorici zabýval se přeložením slovinské části ústavu učitelského z Koparu do Gorice. Vzata v úvahu i místa Tolmin, Sežan a Solkau. Přijata konečně resoluce žádající, aby ústav byl přeložen do Gorice, místa k tomu nejvhodnějšího, a to ještě ve školním roce 1908/9. Na to jednáno o postavení učitelstva. Bylo konečně usneseno, aby učitelstvo gorické se přidalo ku straně agrární s orgánem „Naš glas“, jež má morálně i hmotně podporovati. Strana budiž zcela neodvislá, smí však dle potřeby vcházeti s existujícími již dvěma stranami politickými v poctivé kompromisy. Zajímavou jest odpověď učitele Križmana na dotaz „klerikálního“ učitele Likara, proč v důležitých akcích je družstvo křesťansky smýšlejících učitelů ignorováno. Proto, „že my jako samostatný faktor se zvláštní politickou individualitou obcujeme jen se samostatnými učitelstvími jednotami, Vašeho pak družstva nepovažujeme za stejnoprávného s naším, poněvadž jsme se nepodrobili žádné straně a pracujeme dle svého přesvědčení, ne však na komando jiných.“ — Těžko nenapsati satiru! S německými jednotami býti ve styku, když toho vyžaduje stavovský prospěch, jest dovoleno, s katolickou však, poněvadž nese to neoblíbené jméno, nikoli. A ta „nepodrobenost žádné straně“ rovněž velmi důsledně se vyjímá.

„Zemská jednota slovinských učitelů“ konala valnou schůzi v Lublani. Ze zpráv budiž zmíněno těchto:

Výbor konal v uplynulém roce 7 schůzí, na nichž skoro na všech bylo hlavním předmětem zlepšení hmotného postavení učitelstva.

Nadučitel Žirovnik podal návrh, aby jednota v zimním období uspořádala večírky s chovanci IV. roč. ústavu učitelského za přítomnosti jejich profesorů. O schůzkách zmíněných by starší učitelé přednášeli o různých školských i s životem školním souvisejících otázkách, pak by byl volný rozhovor a konečně volná zábava spojená s pěním sborů a j., co by mohlo přispěti k úvodu ve vážný a důležitý stav učitelství.

Zemřelý učitel Traven odkázal jednotě 5000 K.

Referát učitele Pesca z Narapel ve Štýrsku pohyboval se na niveau socialně-demokratických tuctových řečníků. Mluvil o „socialní činnosti učitelstva“, načež po nutných útocích na církve podal návrh na zřízení „svazu národních socialů“.

Učitel Šega navrhl, aby výbor podal na příslušná místa žádost, by také učitelstvu (jako státnímu úřednictvu) se čítal letoší rok panovníkova jubilea za dvojnásobný služební rok.

Na výroční schůzi „jednoty slovinských učitelek“ uvažováno, jak by se zřídilo sanatorium pro nemocné učitelky. Nálada byla pro místo v Bohinji. Pronesena přání, by ústav nepadl snad do rukou některé politické strany a by zřízen byl jen pro Slovanky. Zvoleno přípravné komité, jemuž uloženo, učiniti oznámení o sanatoři všem slovanským jednotám učitelek s pozváním přistupovati za členy s členským příspěvkem 20 K.

Usnesení vzbudilo mezi učitelstvem rozruch. Ozvali se varovní hlasové, aby se nezačínalo s podnikem dříve, dokud nebude postaven „učitelství konvikt“. Dále, aby, až ku zřízení sanatoria dojde, bylo vybráno příhodnější místo, snad Dolina u Terstu a konečně, aby nebyli z podniku a jeho výhod a priori vylučováni učitelé.

Anketa svolaná za příčinou reformy středního školství rozšířila množství názorů na střední školu dosavadní a budoucí. Rokovala o nich i „jednota slovanských profesorů“ v Lublani. Některé

z názorů referenta prof. Dr. Tomiňška o maturě. Matura je jako zakončení a dovršení středoškolských studií z praktických i paedagogických důvodů potřebna i užitečna. Matura, jako zakončení studií středoškolských, nebudiž považována za přijímací zkoušku na vysoké školy. — Žádají však někteří i odstranění maturity tvrdíce, že dovršení středoškolského vzdělání jest prokázáno vysvědčením za druhý běh oktávy. Kdo jsou pro omezení maturity, žádají, aby bylo přihlíženo, čemu se abiturienti hodlají věnovati; kdož právům, těm ať se promine matura z dějepisu matematiky a fysiky, budoucím medikům z dějepisu a matematiky, a j. Otázka je: co budou činiti, kdož si zvolili za životní cíl na př. medicinu a měli z toho důvodu maturu omezenou, pak však poznají, že se k lékařství nehodí? Doplnovati maturu? Při veškeré snaze po rozšíření a prohloubení učiva na školách obecných a měšťanských je podivno, proč má býti vzdělání středoškolské zkráceno. Spíše pravý opak byl by na místě, zejména co nejpřísnější zkouška přijímací, tak aby neschopní byli zavčas jinam obráceni, kde by snad lépe prospívali a měli také lepší naděje na konečné zaopatření. Těžko je pak mladíku, jenž po 3 neb 4 letech byl uznán za nezpůsobilého a studiem zatím na 2000 K pozbyl, vrhnouti se někam jinam a pozbyti naděje, že bude „studovaným pánem“. Přival na studia středoškolská musí býti jedenkrát již zaražen neb obrácen ku školám odborným. Učený proletariát, nejnešťastnější a nejnespokojenější element společnosti měl by vůdcům národa a vůbec všem povoláním činitelům otevřítí oči.

Stávka pozňanských dětí polských našla následovníky v kandidátech IV. roč. učitelského ústavu v Mariboru. Nebyli spokojeni s „klerikálním“ profesorem Majcensem, proto odepřeli dostaviti se do jeho hodin. Ač zemským inspektorem byli napomenuti, setrvali v odporu. Následkem toho byl ročník na čas zavřen, všichni pozbyli stipendií a podpor a dostali nižší známku z mravů. Příznačnou jest poznámka listu „Učiteljski Tovariš.“ „Raději postavili celý ročník na ulici, než by odstranili klerikálního učitele,“ — jakož i pro kollegialitu sboru učitelského okolnost, že jistý člen sboru poslal redakci listu pro „stávkující“ podporu 10 K a konečně i sbírku při schůzi učitelské jednoty okresu brežicko-sevnického, jež vynesla stávkujícím 14 K. — Od občanstva mariborského sebralo se na podpory stávkujících kandidátů 600 K. — Stávka jest skončena, professor neoblíbený ponechán, úřadové však vyzváni, aby poměry na ústavě vyšetřili: Ač z listů jasně nelze zvědět bezprostřední příčinu stávky, zůstává přece zjevem povážlivým, zvláště však to, když nedospělá mládež, místo co má býti konejšena, jest i z kruhů učitelských proti učitelům, i když nepřímě, přece podněcována. *Exempla trahunt!* — —

„Slovenski Učitelj“, katolický list slovinský vychází v novém roce v nové úpravě a za nové redakce. Jelikož za redaktora vybraný Stefan Primožič, nadučitel a bývalý ředitel ústavu hluchoněmých v Lublani, na zápal plic zemřel, vedou list pp. Josef Novák, c. k. učitel v Idriji a Anton Čadež, měšťanský katecheta v Lublani. List jest orgánem nejen křesťansky smýšlejících učitelů soustředěných ve „svazu Slomšekově“ ale i „Jednoty slovinských katechetů“. — *Floreat! Crescat!*

Spolek křesťansky smýšlejících učitelů zřízen i v Gorici. — *Vivant sequentes!*

Také hlásník organisovaného učitelstva „Učiteljski Tovariš“ vychází od nového roku ve větším formátu. Žel, že v jeho redakci mají příliš ostrá péra. Snad nejsou z českého království?

Chorvati.

V Istrii mají Chorvaté 69 chorvatských škol o 101 třídě, a z nich jest jediná jen pětitřídka.

V Bosně a Hercegovině měli 366 obecných škol, mezi nimiž 103 konfesijní (70 pravoslavných-srbských, 31 katolických-chorvatských, 1 luterská a 1 židovská). Školy navštěvovalo celkem 33.698 dětí. — Nový školní zákon byl vydán o novém roce. Žádá více učitelstva, jemuž se poměry poněkud zlepšují.

„Hrvatski pedagoško književni zbor“ začal vydávati vedle dosavadního svého listu učitelského „Napredak“ ještě nový pod názvem „Hrvatski učiteljski dom“, jenž bude vycházeti čtrnáctidenně. Předplatitelé „Napredka“ dostanou druhý list zdarma. Nový list chce hájiti svobody školy a učitelstva a tak i svobody země. Chce zbaviti školu všeho jednostranného vlivu a dáti ji do rukou povoláných odborníků. — Zdá se, že tu účel listu zaměněn. Jeť nynější škola (a bude teprve v budoucnu) pod vlivem docela mnoho-stranným díky pokrokovým hlasatelům o demokracii či zlidovění školy.

V Dalmacii vydán nový disciplinární řád pro učitelstvo. „Učiteljski glas“ není s ním spokojen. Vyšel bez všelikého dotazu učitelstva, které se jím cítí ve mnohých věcech dotčeno.

Také v Šibeniku začalo si učitelstvo vydávati nový list s názvem „Novo Vrijeme“ za redakce Danila Petranoviče. List, psaný latinkou i cyrilikou vychází měsíčně v ceně 6 K. Oblíbil si demokratické ideje, které jsou tam teď novými a časovými. Při tom bude pracovati o pokroku ve škole i v učitelstvu, domáhati se pro učitelstvo většího respektu, lepšího finančního opatření.

Že úřady opomenou poukázati učitelům plat, stává se častěji, ale zvláštěností je, zapomenou-li jmenovati po odchodu učitele z jednotřídky jeho nástupce. Tak se stalo ve Starém Lazu v Chorvatsku. Školní děti byly jen 4 měsíce bez vyučování. Nahradí prý se tento omyl v prázdninách. Otázkou je, bude-li s tím nový správce školy spokojen.

V Záhřebu konán počátkem července velmi čteně navštívený hrvatsko-slovinský pedagogicko-katechetský kurs. Trval celý týden a byl zajímavý praktickými cvičeními. Z přednášek zajímaly nejvíce Hefflerovy, Galovičovy, Popovičovy, vedle jiných Rožičových, Jambrekičových, Baracových a Schmidtových.

Na universitě záhřebské promována v červnu první dáma na doktorku filosofie. Jest to Milica Bogdanovičova. Jako disertační thema zvolila si: Císař Julian, odpadlík od víry křesťanské.

Poláci.

V Haliči je 57 procent učitelek mezi učitelstvem. Mnohé ustanoveny samostatnými správkyněmi jedno- i dvojtřídek. Paragrafu o celibátu školní zákon pro Halič nemá.

Následky expropriační předlohy proti Polákům přijaté v pruském sněmu, jeví se v Haliči mezi Poláky boykotem pruského zboží. Řídí jej 105 agitačních odborů, jež daly natisknouti do tisíců létáků pro lid. Aby se vrácení zboží usnadnilo, dala agitační liga natisknouti a rozdělit mezi obchodníky 500.000 nalepených lístků s nápisem francouzským: „Retour, odmítá se z příčiny pruského pronásledování národa polského.“

Svobodomyslní mladíci Lvovské university protestovali jako jejich pražští kollegové proti dalšímu spojení theologické fakulty s ostatními světskými.

Polská jednota školská v ruském Polsku podala za minulý rok úřadům žádosti za otevření 1247 nových škol a ustanovení 316 učitelů. Dosáhla otevření 681 škol a jmenování 159 učitelů. V tom čase bylo zřízeno 505 knižnic a 317 dětských opatroven, jakož i mnoho kursů pro analfabety. Jednota měla okolo 117.000 členů a sebrala na příspěvcích na 388.000 rublů.

14. sešit varšavského listu „Szkola Polska“ přináší přehledné schéma učebního plánu na středních školách evropských států. Největší výběr předmětů mají školy turecké — t. 26, mezi nimiž čtení koranu 1 hod., náboženství 2 hod. a ethika 1 hod. týdně, v různých třídách; jazyku tureckému vyměřeno v 1. tř. 6 hod.

V předchozím sešitu 11. pozoruhodným jest článku P. Serejka: Szanujmy sie!, v němž mluví k učitelům: „Toužíme-li po tom, abychom byli ctěni, važme si sami sebe! Ale jak toho dojdeme? Uzavíráním se mezi 4 stěny; vzdalováním se lidu? Či pletením se mezi hospodáře v čase školním o jarmaku? Či vyhlašováním novotářských a rozkladných teorií, hanobením duchovenstva, tradicí a zvykův církevních a světských, pokusy vymítit víru, tu víru, která by z důvodů ethických měla býti zachována. Či rozšiřováním mezi výrostky atheistických brošur ničících jejich duše, a objevením často zcela nezamýšlených a zahanbujících odpovědí jako jest ona na otázku: jak se vám líbila knížka o původu člověka a jež zněla: Po přečtení došel jsem ku přesvědčení, že ne člověk z opice povstal, ale, že se v ůbec v opici změnil? Co činiti?

Abychom úcty ve společnosti došli, předně třeba nám s láskou zabrati se do práce a státi na stráži lásce, mravnosti a taktu. — Slova zajisté vzácná, přicházející z říše carovy, z ovzduší slovanských bratří. Kéž i u nás padnou v půdu dobrou!

Srbové.

V Srbsku otevřena letos prvá třída ženského gymnasia v Cačku. Ústav učitelek z Karlovců přeložen do Pahrace a spojen s ústavem učitelů.

V Macedonii žije 510.000 Srbů vedle 720.000 Bulharů; polovice obyvatelstva jest slovanská a přece rozhodují v ní Turci s Řeky. Však ani mezi oběma slovanskými kmeny není svornosti, nýbrž bratrovražedná zášť. Té asi jest za vinu přičísti zapálení srbského gymnasia ve Skoplji, z něhož 300 studentů jen stěží smrti uniklo.

Redaktor paedag. listu „Prosveta“ v Kragujevci, Jovan P. Jovanovič, byl povolán k ministru vyučování, jenž mu oznámil, že na přání krále Petra hodlá provésti pronikavé opravy ve školství obecném. Zejména považuje za nutno rozšířiti povinnost docházky školní ze 4 dosavadních roků na 6 let pro ty děti, které nevstoupí na střední školu. Z toho důvodu také již v rozpočtu na r. 1908 jest náklad na školství zvýšen ze 27 na 32 proc.

Na zřízení ústavu pro srbská děvčata v Pešti věnoval bohatý soukromník Dungjerski 250.000 K; minulého měsíce byl položen slavnostně základní kámen.

Učitelské časopisy srbské s chorvatskými stojí v obapolné přestřelce. Ony vyčítají chorvatským, že v učebnicích jejich pěstuje se jen láska

k Chorvatsku, tyto pak vyčítají srbským zamlčování přítomného stavu kulturního v Chorvatsku, o němž píšou, jako o zemi, v níž bydlí vesměs Srbové, náboženstvím se jen liší: pravoslavní a katolíci. Tolikéž v Istrii, Dalmacii a Bosně s Hercegovinou, v nichž srbské zeměpisné učebnice znají jen Srby náboženství pravoslavného a katolického. Již při utvoření svazu jihoslovanských učitelů zaujali srbští učitelé zvláštní, výlučné stanovisko, kteréž zamýšlenému svazu jest na úkor. Nešťastná slovanská nevsvornost! Kolik krve kmeny slovanské již ona stála! Ku kolika laciným vítězstvím ona nepřátelům dopomohla!

R-ý.

Zpráva o výroční valné schůzi Jednoty českých učitelek v Řepčíně.

Jednota českých učitelek konala výroční valnou schůzi dne 31. prosince 1907 v Řepčíně. O půl 11. hod. zahájena byla valná hromada předsedkyní sl. M. Hoffmannovou. Účast byla značná.

Předsedkyně přivítala zástupce Katolického spolku českého učitelstva, důstojného monsignora Dra J. Kachníka, jakož i všechny přítomné členky.

Vysoce důstojný monsignor Dr. J. Kachník poděkoval a přál zdaru našemu jednání v příštím roce.

Na to podány zprávy, jednatelská, pokladniční a knihovní. Všechny byly schváleny. V knihovně Jednoty zastoupeny jsou všechny odbory, čítá přes 350 svazků. Odborná učitelka sl. M. Šebíková přednesla velmi poutavě „O výchově dívčí“. Vyjímáme následující: Motto z J. Kollárovy „Slávy dcery“. Pojem pravdy. (Ottův slovník naučný, „Kterak pěstovati pravdu již na škole obecné“, „Vych. Listy“ roč. II. č. 21—24).

Poukazuje na naši dobu doporučuje pěstovati touhu po pravdě. — Jediná pravda — Ježíš Kristus.

Poukazuje na těžký úkol vychovati přímé, poctivé povahy, které by si zamilovaly cestu pravdy. Prostředky vnější nestačí, objasněno příklady ze života. Prvním vychovatelem musí býti vlastní příklad; pochybený jest směr nynější domácí i školní výchovy. Doporučuje důkladné studium duše dětské a vážné pojmání svého úřadu.

Pokyny, kterak počínati si, když dítě dopustí se lži. Jako nejkrásnější ozdobu doporučuje přítomným pravdu.

Ve volných rozhovorech promluvila slč. předsedkyně o paedagogiích. Uznáno za nutné, upozorniti příslušné úřady, aby paragraf 14. zůstal i dále a aby dívky z gymnasií a lyceí nebyly připouštěny na učitelské ústavy.

Navrženo, aby Jednota českých učitelek podala provolání všem ženským spolkům na Moravě a požádala o podepsání této petice těch ženských spolků, které souhlasí s námi, aby těm kandidátkám, které studují na učitelských ústavěch dána byla přednost při ucházení se o místa učitelská

a aby zabráněn byl přístup na učitelské ústavy těm, které navštěvovaly gymnasia a lycea.

Jednalo se dále, kterak oslavíme jubilejní rok 60letého panování Jeho V. císaře a krále Františka Josefa I.

Navrženo a také jednohlasně přijato, zříditi „Jubilejní nadaci Jednoty českých učitelek“ v Řepčíně, jako stipendium — jedné chudé žačky učitelského ústavu v Řepčíně. By dosaženo bylo dříve cíle, usneseno, zvětšiti roční spolkový příspěvek rokem 1908 o 1 K, která se bude dávat na tento fond. K této jubilejní nadaci dala pokladna spolku 50 K, důstojný msgr. Dr. J. Kachník daroval 20 K. Základ uložen na spořitelní knížku.

Vysloven dík sl. předsedkyni a zakladatelce spolku, načež schůze vyřízením různých menších záležitostí spolkových skončena.

Zemský svaz učitelský v Dol. Rakousích. Dne 7. ledna t. r. se sešlo přes půl druhého tisíce učitelů a učitelek, aby zahájili valnou hromadu zemského svazu spolku učitelů a učitelek pro Dolní Rakousy v místnostech vídeňské radnice.

Impozantní číslice půl druhého tisíce zastupuje však ještě číslo impozantnější, totiž 4000 členů uvedeného zemského svazu. Je to věru nejsilnější spolek učitelský Rakouský a tento spolek promluvil veřejně o kulturních snahách svých a zároveň o snahách po svém důstojném, hmotném postavení.

Předseda, ředitel K e m e t t e r, promluvil o cílech svazu. Je vybudován na svobodném přesvědčení o přednosti křesťanského názoru světového, dobývajícího si vítězství nad materialismem, který zůstává dnes vymožeností jen polovzdělanců. Svaz učitelů Dolno-rakouských může se směle honositi, že i on přispěl silou svou a kulturní vyspělostí k tomuto vítězství. — Řeč se nesla tonem nadšeným a srdečným a byla odměněna dlouhotrvajícím potleskem.

Neméně zajímavou byla řeč cvičného učitele Mathy, který osvětlil základy, na kterých svaz uvedený stojí. Základem jeho má býti dohoda školy s církví, tato je možná, poněvadž on a stoupenci jeho jsou přesvědčeni upřímně o nesmírném významu křesťanství pro pravé vzdělání. Odmítá snahy volné školy a pravi: „Nesmí »volná škola« se dovolávat svobodných našich vysokých učení. Vysoké školy mají především určení bádát a bádání musí býti volným a svobodným, škola však národní má hlavně vychovávat a pro výchovu má význam největší náboženství. Neustanou-li tedy útoky na naše náboženské přesvědčení ve škole, pak je odrazíme školou, rozdělenou dle vyznání, školou konfessionelní. Jako svobodní muži a svobodné ženy odhodlali jsme se z přesvědčení postavití se po bok křesťanskému lidu, abychom mu pomohli víru si uchovat.“ — Tak mluvil učitel a byl opět odměněn bouřlivým potleskem a radnice vídeňská stojí dále a Vídeň zůstane i dnes ještě nepokročilejším městem rakouským.

Čtyři tisíce v jedné zemi katolicky smýšlejících učitelů — jaká to síla! Dnes se nemůže už nikdo diviti, že katolický tiskový spolek Piův se do dělal zrovna zázračných výsledků, že Dolní Rakousy mají zástupce křesťanské ve všech sborech zákorodárných, že Vídeň se stala křesťanskou a vůdcem Rakouska — čtyři tisíce katolických učitelů v Dolních Rakousích nám vysvětlují všecko.

A nyní se podívejme k nám!

Máme na Moravě jen 400 českých katolických učitelů, sešlo by se jich aspoň 40 do Brna anebo do Olomouce, aby veřejně prohlásili názor

křesťanský za jediné správný a odsoudit snahy volné školy? Pochybujeme. Ale nepochybujeme, že více než 400 katol. učitelů českých na Moravě je a že tato sta učitelů nejlepších se bojí, o tom nepochybujeme. — Třeba jim organisace, třeba jim střeďiště a pevné opory a to vše najdou jen v katolickém paedagogiu.

V Dolních Rakousích jich mají několik, tam mají obětavě činný katolický školský spolek a proto tam mají i katolické učitele. To je zrovna ohromující a nevyvratitelný důvod pro katolické paedagogium. Zde musí ustati všechny námitky a nezbyvá, než se vzdáti a dle možnosti přispěti penězi a prací, aby už letos se mohlo otevřiti katolické paedagogium i u nás. Přispějme ku pomoci ideálním učitelům, kteří opuštění, přece s rekovnou obětavostí třímají prapor katolický a srdce jim při tom krvácí, že zůstávají jen lidmi, kterým se chce jísti, kteří mají rodinu a kteří jsou bezbranni proti terroru a pomstychtivosti organisovaných učitelů protikatolických.

Nevíte, co provedl universitní professor, patron volných myslitelů, dr. Drtina? — Denuncoval nevinného učitele, aby zničil jeho kariéru a to proto, že si dovolil míti pevnou páteř. — Tak obětavým musí býti katolický učitel u nás a toho byste chtěli opustit a přenechat smutné budoucnosti?
(*Našinec.*)

—*m*— **Chrestomathie pro náboženství.** Na katechetickém sjezdě na Velehradě byla uznána nutnost náboženské chrestomathie — knihy, která by dotvrzovala a zrovna illustrovala vyučování náboženství na středních školách a byla výtečnou pomůckou učitelů, žákům pak obranným arsenálem. Dojde k ní? Dosud nic neslyšeti a bylo by věčná škoda, myšlenku tak krásnou pohřbíti. Dobře praví Rich. šl. Kralík, že hlavní chybou v našem táboře je jakási vlažnost v praktickém oceňování našich vlastních pokladů a našeho povzneseného stanoviska! „Málo důvěřujeme sami sobě, jak mají pak druzí důvěřovati nám?“

Maticе Česká vyzývá českou veřejnost, by noví členové hojně přistupovali, neboť složením doživotního příspěvku 105 K, který možno složit i též v 5 letech po 21 K ročně, stává se každý zakladatelem Maticе České a má právo do své smrti na roční podíl knih v ceně 20 K. Členové, kteří složí první vklad 21 K, mají právo vybrati si spisy v ceně 20 K vydané nákladem neb zakoupené Maticí Českou.

Spolek pro reformu školství v Rakousku ustavil se ve Vídni. Úkolem jeho bude pracovati k úplné přeměně školství a výchovy v Rakousku v duchu naší doby a to od nejnižšího stupně až po přípravu pro vědecké studium.

Práce učitelstva ve výchově a vyučování jest název budoucí veliké výstavy školské, již letos uspořádá Společnost rakouského musea školského ve Vídni na oslavu šedesátiletého panování Jeho Veličenstva. Dle vydaného programu bude výstava obsahovati v odd. I.: Výchova dítěte v letech před vstupem do školy, v II. odd.: Výchova a vyučování dítěte v době školní, v odd. III.: Výchova dětí abnormálních, v odd. IV.: Učitel-spisovatel ve službě výchovy a vyučování. Přihlášky přijímá do konce února kancelář rakouského školského musea ve Vídni, VI. Haydngasse 19.

Při s. ústavě ku vzdělání učitelek s právem veřejnosti v Kladně obsadí se počátkem šk. r. 1908-09 místo učitele katolického náboženství. Vyžaduje se způsobilost pro školy střední aneb měšťanské a mohou se ucházeti o místo i osoby učitelké ve výslužbě se nacházející. Veškeré dotazy zodpoví ředitelství učitelského ústavu v Kladně.

Literatura.

Z hnutí pro zdokonalení naší katechese.

Wilhelm Pichler, **Unser Religionsunterricht. Seine Mängel und deren Ursachen.** Wien, St. Norbertus-Verlagshandlung 1907. Stran 280. Cena K 2:80. S dovolením církevní vrchnosti.

Kniha, která sice nebude jistě přijata všeobecně s takovým obdivem, jaký jí věnuje recensent ve vídeňském časopise „Korrespondenz für kath. Klerus“, ale která rozhodně zasluhuje pozornosti od těch, kdo náboženství vyučují na školách národních a měšťanských. Je dílem dlouholetého pozorování a svědomité činnosti katechetické. Základní myšlenkou je nastíniti, co vykonáno v poslední době v katechese u nás v Rakousku, srovnati s ostatními předměty vyučovacími, zkoumati, je-li možno, aby katechese v nynějším stupni vývoje, za nynějších jí tak nepříznivých poměrův, vyplnila své poslání, načrtnouti působnost katechese v Německu, Itálii, Španělsku, Anglii, Irsku atd. — Ostatně obsah knihy více vynikne, uvedu-li nadpisy jednotlivých kapitol.

Díl I. **Nedostatky našeho elementárního vyučování náboženství.**
 1. Katechismus rakouský (jeho cena se stanoviska psychologicko-paedagogického).
 2. Biblická dějprava. 3. Variatio non delectat (táž věc různě textově vyjádřena v různých místech v těžce učebnici). 4. Modlitební kniha pro dívky (její význam, ocenění dosavadních zpěvníků). 5. Prostředky znázorňovací. 6. Plány učebné (rozsah látky). 7. Vyučovací metoda. 8. Dosah těchto nedostatků. 9. Katechese v cizozemsku (v Německu, Švýcarsku, Itálii, Španělsku, Irsku, Anglii).

Díl II. **Příčiny nedostatků.** 1. Nesnadnost elementárního vyučování náboženství. 2. Podceňování katechetické činnosti. 3. Podceňování přirozených prostředků. 4. Nedostatečná příprava na působnost katechetickou. 5. Překážky katechetického zdokonalování se pozdějšího. 6. System inspekční. 7. Nedostatečná literární činnost katecheta. 8. Katechetický dilettantismus. 9. Stav katechetiky. 10. Stará rakouská chyba. — Útěcha.

Není knihy, která by tak stručně, tak prakticky a všestranně informovala o naznačených otázkách, a zasluhuje, aby byla co nejvíce čtena se strany těch, již mají na starosti vyučování náboženství na školách obecných. Škoda jen, že ton knihy na některých místech je zdánlivě příliš negativní, kritisující; tvůrčí, pozitivní ráz byl by docílil ještě více. Avšak i v partiích, kde se spisovatel takřka ztrácí v kritice, na př. v I. kapitole I. dílu, najde nepředpojatý katecheta celou řadu praktických pokynů. Myslím také, že by kniha byla získala na ceně, kdyby některé kratší partie byly buď zkráceny, nebo jinak stilisovány nebo dokonce ve zvláštním otisku kompetentním kruhům a odborníkům podány. Z ostatních chyb na př. trochu mdlý názor o účelu katechese, jak je na př. naznačen na str. 205, a přílišný poměrně důraz na metodu katechese na úkor jejího obsahu.

Nesouhlasím sice s některými ideami ve spisku Pichlerově obsaženými; ale celkem vzato, zasluhuje rozšíření, protože je psáno z lásky k věci, a jeho ponurost je inspirována tím, že autor chce zvolati do duše všem, jimž svěřena péče o katechese: „Vzhůru! Nebezpečí roste každým dnem! Ať nezaspíme!“

B. Vašek.

Der Kampf um das Entwicklungsproblem in Berlin. Ausführlicher Bericht über die im Februar 1907 gehaltenen Vorträge und über den Diskussionsabend von Erich Wasmann S. J. Herder, Freiburg im Br. 1907. 162 S. 2 M.

Spisek tento obsahuje tři přednášky, které měl známý zoolog Jesuita P. Wasmann v Berlíně o těchto otázkách: 1. Jakou cenu má nauka vývojová jako

přírodovědecká hypotéza a theorie? 2. V jakém je vztahu k názoru filosofickému, theistickému a monistickému? 3. Jaké stanovisko zaujímá člověk v problému vývojovém? Po těchto přednáškách (str. 3.—53.) následuje devět řečí, ve kterých odborníci při téže příležitosti v Berlíně Wasmannovy názory podrobili důkladné kritice hlavně se stanoviska biologického, anthropologického a filosofického (str. 61.—125.). Na jednotlivé výtky podává Wasmann jednak v textu řečí opponentů (odlišným tiskem) jednak svou závěrečnou řečí (str. 125.—144.) dosti obšírné odpovědi, v nichž hájí svého stanoviska. — Spisek tento poslouží každému, kdo touží po poučení a informaci o otázkách a problémech theorie vývojové, hlavně proto, že utkávají se v něm polemicky zastanci filosofického názoru monistického (téměř všichni opponenti Wasmannovi) se zástupcem theismu (P. Wasmannem). Soudnému čtenáři poskytne hojnost důvodů s obou stran zde podaných zajímavou a bohatou látku k přemýšlení a hloubání

Špaldák Ad. T. J.: Člověk a zvíře. Vzdělávací knihovna katol. Sv. 43. Praha, Cyrillo-Methodějská knih. V. Kotrby. Cena 1 K 60 h. — Tento svazek obsahuje původní článek P. Špaldáka T. J. „O duši zvířat“. Vykládá na základě hojné literatury: O duši neboli formě ústrojenců, o citu zvířat a o rozumu zvířat. Dále obsahuje spisek překlady. Nejobsáhlejší jsou ukázky z Altuma „Der Vogel und sein Leben“ (str. 48—122). Pojednávají o poznání ptáků a to jak poznávají své nepřátele; jak si vybírají pokrm, jak dlužno vysvětliti si pořádek, jehož ptáci, krmíce mláďata, šetří, jak si volí hnízdiště. Dále jedná o zpěvu a volání ptáků, o lásce ptáků (žárlivost a proč někteří ptáci na podzim pospolu žijí.) Výborný spis dr. Altuma, mající mnohá vydání, je dostatečně znám. Jeho výklady jsou zajímavé a přesvědčivé, proti nimž materialistické a podobné theorie vypadají jako zůmyslné zavírání očí před zřejmou pravdou. Každý přečte pěkné stati s uspokojením a zálibou. Nemůžeme jich dosti doporučiti, zvláště naší inteligenci, která při moderním babylonském zmatku, jež darwinismus natropil, může se tu líbezně a lehce poučiti o otázkách časových a to velmi důležitých. Výklady Altumovy jsou takové, že sotva kdy v podstatných částech se změní, jsou prostě pravdou.

Další stať jedná o inteligenci mravenců. Jest výpisem z Wasmanna T. J.: „Vergleichende Studien über das Seelenleben der Ameisen und der höheren Tiere“, pojednávajícím o válečnictví a stavitelství mravenců. Jméno Wasmannovo je všeobecně známo, rovněž klasický způsob vypravování. Mravenci patří k „nejintelligentnějším“ zvířatům, i není divu, že ne jeden učenec, pohrdající zjevenými pravdami, přes ně klopýtl. Jednání mravenců je věru někdy překvapující, jež vyložiti pudem žádalo mnoho bystrosti a mnoho pokusů. Wasmann je tu mistrem prvního řádu; jeho výklady jsou nejen uspokojující, ale budí přímo podiv; tak je vše přirozené, jasné, eklatantní, nepopíratelné. Zároveň sledujeme s lůstivým úsměvem přehášené soudy zástupců intelligence zvířat.

Poslední stať je úryvek z Michelisa: „Člověk a opice“.

Všechny stati s takovou zálibou budete pročítati, že neodložíte dokud až do konce nepřčetete.

„Vychovatelské Listy“

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

Roční předplatné 6 K zasílá se administraci do Brna, Petrov č. 1. Za redakci odpovídá KAREL TIRÁY, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. .: Administraci vede sl. Hedvika R u b r o v á, učitelka. .: Expedicí obstarává knihtiskárna F e r d. N a v r á t i l a v Ivančicích. - Tamtéž se zasílají reklamace. =====

Všechny příspěvky se honorují.
